

# GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #5 NOVEMBER 2021

## Nyheter

Lärarna  
arbetar över gratis

## Fokus

Din guide till  
undervisningsmodeller

## Reportage

Historier om  
ond bråd död

# FARLIG MAKT

ANDREJ KOKKONEN FORSKAR OM DIKTATURER



GÖTEBORGS  
UNIVERSITET

# GU ska halvera utsläppen till 2030

**SKRIVANDE STUND** pågår klimatmötet COP26 för fullt i Glasgow och frågan är om världens ledare kan enas om att flytta fram positionerna ytterligare jämfört med Parisavtalet 2015. I skenet av denna världshändelse ser jag det som ett steg i rätt riktning att vårt universitet nu beslutat om att inrätta en koldioxidbudget och ett väldigt tydligt uppdrag till alla verksamheter att reducera våra koldioxidutsläpp i två etapper - med 25 procent till 2024 och med 50 procent till 2030 (jämfört med 2019). Vi vet att det är en nödvändighet att agera och åtgärderna som nu tas är ett led i arbetet med Klimatramverket för universitet och högskolor. Åtgärderna och upplägget för koldioxidbudgeten har förankrats brett inom universitetet och verksamheterna ges med denna modell en möjlighet att själva styra över insatserna så att de anpassas till rådande förutsättningar.

En krispig höstdag i oktober fick vi kungligt besök när forskningsfartyget R/V Skagerak invigdes. Det var en härlig känsla att äntligen få visa upp detta fartyg och dess potential för omvärlden. Nu inleds en resa med spännande forskningsmöjligheter. Må lycka och välgång följa dig på de sju haven!

Oktober bjöd också på den glädjande nyheten att vårt universitet är ett av få lärosäten som fått det högsta omdömet när det gäller kvalitetssäkring av utbildning. Man lyfter bland annat att vi har ett systematiskt fokus på utvärdering, tydlig ansvarsfördelning och att utbildningarna utformas på ett sätt som uppmuntrar studenterna att vara aktiva. Det är UKÄ som sedan 2018 granskar samtliga lärosätens system för att kvalitetssäkra utbildning. Förutom en omfattande självvärdering och dokumentation så gör UKÄ platsbesök och synpunkter hämtas in från studenter. Mycket arbete på alla nivåer ligger bakom detta fina betyg.

För andra gången denna höst kan jag meddela att universitetsalliansen Eutopia fått tillökning. Det är det rumänska Babeş-Bolyai University som nu inkluderas. Som tionde medlem förstärker och kompletterar de vår allians.

Rektor EVA WIBERG



Foto: JOHAN WINGBORG



GÖTEBORGS  
UNIVERSITET

**Chefredaktör & ansvarig utgivare:** Allan Eriksson, tel: 031-786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se

**Redaktör & stf ansvarig utgivare:** Eva Lundgren tel: 031-786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se

**Fotograf:** Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

**Layout:** Anders Eurén, tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

**Adress:** GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se

**Internet:** gu-journalen.gu.se **Uppлага:** 5 500 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

**Adressändring:** Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.



**Tidningen** har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

## Innehåll

### NYHETER 04–20

04. Trött på obetald arbetstid.
06. Mycket extrajobb för lärare.
07. 150 miljoner i överskott.
08. Många uppgifter för ny vicerektor.
09. Utsatta för bedrägeriförsök.
10. Så ska GU jobba med klimatet.
12. Liten beredskap för kriser.
13. De flesta gillar hemarbete.
14. Avhandlingar granskas i två steg.
15. Färre publiceringar förra året.
16. GU fick bästa kvalitetsomdömet.
18. DigiKomp - ett sätt att testa ny teknik.

### PROFILEN 22–25

22. Enväldshärskare lever farligt.

### TEMA 26–34

26. Undervisning som ger energi.
28. Slår ett slag för föreläsningar.
30. Simulatorer ger ökad färdighet.
32. Så växer kreativa lösningar fram.
34. Mixade grupper efter pandemin.

### REPORTAGE 36–39

36. Toppmoderna gårdar i Hälsingland.
38. Då Island höll på att gå under.

### FOLK 40–49

40. Kulturförmedlare i 50 år.
41. Så fungerade forntida ekonomier.
43. Illustratör skriver barnbok.
42. Mellankrigstiden i bilder.
44. Flaskfiskar farliga för miljön.
46. Unik botaniksamling på UB.
48. Skriv fram en bättre framtid!
51. Nytt om folk.



46

Botanikböcker  
på UB

Jenna Harju är konservator på  
Biomedicinska biblioteket.

Foto: JOHAN WINGBORG

## Redaktionen

# Konsten att gå från ord till handling

**D**ET ÄR ETT faktum att högskolor och universitet står för stora klimatutsläpp. Enligt Naturvårdsverket stod lärosätenas flygresor år 2019 för utsläpp av drygt 45 000 ton koldioxid, varav en tiondel kom från resor kortare än 50 mil. GU är ett av 38 svenska lärosäten som anslutit sig till Klimatramverket som innebär en halvering av koldioxidutsläppen fram till 2030. Den grupp som arbetade med Klimatramverket vid GU föreslog från början en klimatväxling men det stötte på motstånd och nu är det i stället upp till verksamheten att nå målen.

Det är som bekant svårt att gå från ord till handling, påpekar studentrepresentant Elin Gunnarsson som är kritisk till att GU inte sätter en högre ambitionsnivå. Exempelvis har Lunds universitet en betydligt tuffare ambition men det återstår ju att se om de lyckas. För att nå målen måste det finnas tydliga och effekti-

va styrmedel men nu läggs ansvaret över på respektive fakultet och institution. Men med frihet följer också ansvar. Det lär bli en delikat uppgift att fördela flygresor och avgöra vem som har störst behov.

**I DET URSPRUNGLIGA** förslaget skulle flygresor till Stockholm beskattas med 3 000 kronor. Men det togs tyvärr bort. Även om det strider mot miljöpolicyn finns det inget som hindrar folk att ta flyget. Det pandemin har visat är att vi drastiskt kan minska antalet flygresor och att vi kan arbeta annorlunda. Att resa mindre är bra för miljön men kan också ha andra positiva effekter. Exempelvis visar en undersökning från UB att antalet publiceringar förra året inte påverkades så negativt. Kanske kan mindre resande ge tid för skrivande och reflektion?

Allan Eriksson & Eva Lundgren

# 70 procent arbetar över

## - endast ett fåtal får betalt

**Hets med alla nya system, digitalisering, administration, anslag och att ständigt vara tillgänglig för studenter.**

**Inte konstigt att den betalda arbetstiden inte räcker till för landets universitetslärare. Men nu får det vara nog med obetalt övertidsarbete, skriker en ny rapport från SULF.**

**Två lärare vid GU pekar på att det i grunden är ett nationellt problem som man borde åtgärda.**

**RAPPORTEN** Nu får det vara nog - om det gränslösa, obetalda arbetet i akademien tar avstamp i pandemin och hur landets universitetslärare över en natt fick kasta sin kursplanering i papperskorgen och leverera en ny undervisningsform online. Resultatet visar att närmare 70 procent av lärarna jobbade mer än sin ordinarie arbetstid och att de allra flesta (77 procent) inte fick betalt för det.

Mats Persson, lärare vid juridiska institutionen, berättar att han visserligen var mycket trött under pandemin men att det handlade om ett undantagstillstånd där man som samhällsmedborgare måste bjuda till.

- Det är såklart bra att man

säger att det får vara nog nu, men det har kunnat sägas länge. Det stora problemet är att det under lång tid successivt puttats in nya arbetsuppgifter, små saker som det är svårt att säga nej till. Ladok 3 är det senaste exemplet, där rapporteringen gått över från administrationen till lärarna. Det betyder inte att administrationen rullar tummarna, de är drabbade av samma problem. Vi måste börja diskutera vad vi ska använda våra resurser till för vi är på väg någonstans som inte är bra, säger Mats Persson som uppskattar att han arbetar mellan 50 och 60 timmar i veckan.

Kristina Alstam, lärare på institutionen för socialt arbete, framhåller också hur ökade administrativa rapporteringskrav i takt med en ökad digitalisering spillt ner på lärarna.

**- LÄROPLATTFORMAR, Ladok, plagiatkontroll, lokalbokning, personaladministration, forskningsansökningar, individuella studieplaner** - allt görs inom olika digitala arbetssystem som du som lärare ansvarar för.

I det digitala problemet ligger också mejlen vilken hon beskriver som ett fullkomligt svart hål som upptar en stor del av ens arbetsdag.

- Det finns en förväntan på



**Lärplattformar, Ladok, plagiatkontroll, lokalbokning, personaladministration, forskningsansökningar, individuella studieplaner ...**

KRISTINA ALSTAM



tillgänglighet från framför allt studenterna. Det är lättare att kasta sig på mejlen och fråga läraren än att titta efter i lärplattformen där informationen finns. Det finns också en kollegial norm om att försöka svara relativt snabbt och man vill inte låta en kollega hänga i en fråga.

**ATT ATTITYDEN HOS** studenterna har förändrats vittnar också Mats Persson om.

- En minoritet, men ändå tillräckligt stor, vill ha någon form av individuell behandling. Och svaren på 90 procent av deras frågor finns i studieanvisningen. Det är ett tydligt exempel som ryms i frågan om vad vi ska använda våra resurser till. Universitetsledningen bör klargöra att studenter har en skyldighet att ta till sig information och att lärare inte ska svara på sådana frågor.

Han vill inte säga att studenterna är sämre än förr, generellt tycker han att de är flitigare och bättre på att göra som de blir instruerade.

- Men essensen av universitetsstudier är ändå nästa steg: hur tar vi oss an ett problem som vi inte har lösningen på? Där får de ofta svårt. De vill helst ha en manual.

Studenterna är också många, kanske för många?



- Trots att man har ett produktivitetsavdrag på sig så överproducerar en majoritet av lärosätena studenter, vilket betyder att man inte får ersättning för alla. Och det är klart att det drabbar någon, i första ledet lärarna, säger Kristina Alstam.

- Vi ska också ta hand om studenter med särskilt stöd, vilket vi heller inte ges extra tid för. Det är en mängd olika aspekter som trycker på lärarrollen.

**URHOLKNINGEN AV basanslagen** och fördelningen av forskningsmedel via externa anslag som söks i konkurrens är väldokumenterade problem. Enligt Sulf:s rapport behöver riksdag och regering se till att lärosätena tilldelas tillräckligt med medel så att forskare och lärare inte ska "tvingas arbeta långt mer än sin ordinarie tid".

- För att tilldelas medel krävs genomtänkta ansökningar och det är rejält svårt att få till den tid som krävs för det. Det får ofta förläggas till söndagskvällar och helger. Vi är ett akademiskt lärosäte och vi bör och vill forska, vilket gagnar undervisningen,

men våra förutsättningar för att på ett vettigt sätt ansöka om medel är inte precis enorma, säger Kristina Alstam.

Mats Persson säger att han inte kan bedöma vilket som är klokast för att göra svensk forskning mer internationellt konkurrensmässig - att dela ut forskningsmedel som basanslag eller att låta dem sökas i konkurrens. Men när man nu valt det senare, vilket förskjuter mycket av forskningsresurserna till en administrativ åtgärd, då borde man väl ha ett underlag som visar att ens tes är rätt? På ett seminarium om Sulf:s rapport ställde han just den frågan.

- Svaret jag fick var att det finns ingenting som pekar på det, snarare motsatsen. Så återigen, vad vill vi använda våra resurser till? Vad vill vi att forskarna ska göra?

**SOM PERSONAL BLIR** det lätt att man riktar sin frustration uppåt mot närmsta ledningen, men problemen är i grunden av en mycket större strukturell art, menar Kristina Alstam.

- En ledningsgrupp kan inte

komma in med fladdrande caper och åtgärda detta, utan det handlar till syvende och sist om att det sedan 90-talet försvunnit en massa medel ur grundutbildningarna. Och de behöver återställas. Man kan skruva på mekaniken och rätta till små systemfel, men det här är i grund och botten en nationell fråga som man måste sätta sökljuset på.

**"DET ÄR VÄRLDENS** bästa jobb. Problemet är att det ligger i helvetet". Citatet är ett svar på frågan: "Varför gnäller vi så mycket när vi gör det vi älskar?" Mats Persson, tycker att anekdoten som han hört från en kollega om än något överdriven sätter fingret på problematiken.

- Det förklarar varför alla medarbetarundersökningar, trots att det klagas så mycket, visar att folk ändå trivs med sina jobb. I grund och botten älskar vi att undervisa och forska. Problemet är att vi får göra så mycket annat.

Text: **Lars Nicklason**

Foto: **Johan Wingborg**

## FAKTA

**Nu får det vara nog** - om det gränslösa, obetalda arbetet i akademien

89 procent av de medlemmar som besvarade enkäten (totalt 4 099) arbetade heltid under 2020. 68 procent av dessa arbetade mer än sin ordinarie arbetstid. Var fjärde arbetade tio timmar eller mer per vecka utöver ordinarie arbetstid.

De främsta anledningarna till merarbete: digital omställning (70 procent), undervisning (63 procent) samt administration (58 procent).

70 procent av kvinnorna uppger att de arbetat mer än ordinarie arbetstid jämfört med 63 procent av männen. Detta skulle kunna bero på att kvinnor oftare tar större ansvar för undervisningsuppgifter medan män forskar i större utsträckning.

77 procent fick inte någon ersättning alls för sitt extra arbete. Bara 5 procent har fått betalt.



**Det stora problemet är att det under lång tid successivt puttats in nya arbetsuppgifter**

MATS PERSSON

# Svårt att ha koll på tiden

**Majoriteten av lärarna hade ett gott mående men mådde ändå både fysiskt och psykiskt sämre under pandemiomställningen förra våren. Det visar en enkät som Samhällsvetenskapliga fakulteten gjort. Dekan Malin Broberg håller inte med SULF om att det får vara nog nu.**

– **DET ÄR GANSKA** väntat att många mår sämre under en kris och det påverkar både ens privatliv och arbetssituation drastiskt. Vi var uppmärksamma på det och försökte göra så många insatser som möjligt för arbetsmiljön, exempelvis arbetade vi med stöd och peer learning, säger Malin Broberg.

Enkäten visar också att lärarna på Samhällsvetenskapliga fakulteten var nöjda med stöd och information. Men omställningsarbetet krävde ändå att väldigt många behövde göra extra jobb. Enligt SULF:s rapport fick nästan 80 procent av lärarna på svenska lärosäten inte betalt för det. Hur det ser ut varierar på institutionerna.

– **ALLA HAR UPPSKATTAT** hur mycket extra arbete som krävs för omarbetningar. Om det sedan ledde till övertid beror på hur hela arbetsplanen över året ser ut. En del, som hade forskning som inte kunde göras, kunde exempelvis planera om och justera sina tjänsteplaner.

Enligt Sulf visar extraarbetet under pandemin på ett grundläggande och alarmerande problem i högskolan som accentuerats och förvärrats. Nu får det vara nog! ryter man.

Det håller Malin Broberg inte med om.



– Pandemin har lett till en massa merarbete, medger dekan Malin Broberg.

– Sett över det stora hela, nej. Det betyder inte att vi inte har lärare som arbetar mer än 40 timmar i veckan. Men mycket av det rör sådant som inte är inlagt i tjänsteplanen, utan det är sådant man själv plussar på, säger Malin Broberg.

– Det svåra här är det som ligger utanför lärardelen. Allt som man gör i sin forskning har vi mycket sämre koll på. Vi räknar timmar som ligger i utbildningen men den upplevda sammanlagda arbetssituationen inkluderar också forskningsansökningar, sakkunnig-, review- och opponentuppdrag

– Det är klart att vi måste vara vaksamma och problematisera när det kommer nya arbetsuppgifter som läggs på lärare. Vi måste till exempel ställa oss frågan vad det innebär för kärnverksamheten när varje lärare måste sköta dokumenteringen i Ladok. Å andra sidan kan vi ju inte sitta med pärmar och papperslistor längre. Det är inte rättssäkert, men vi måste självklart se till att det finns en balans i det här.

**MALIN BROBERG HAR** också hört från kolleger att dagens studenter kräver mer tid. Själv tycker hon det är olyckligt att ställa studenternas behov eller förväntningar mot medarbetarnas.

– Vi har blivit mycket bättre på att se och förstå att studenter har olika individuella förutsättningar, vilket de egentligen alltid har haft. Jag vill inte ifrågasätta andra lärares upplevelser, men vi arbetar kontinuerligt med pedagogisk utveckling för att utveckla verksamheten så att den bli tillgänglig och hållbar för dagens studenter som har en mer varierad bakgrund än tidigare. Vi kan inte bara utgå från de högpresterande studenterna utan behöver tänka mer inkluderande: om man arbetar på ett sätt som är bra för de allra flesta så behöver man inte göra så mycket individuella anpassningar. Det är universitetets gemensamma ansvar att utveckla arbetsformerna för bra lärmiljöer. Det ska inte behöva vara upp till varje enskild lärare att uppfinna hjulet, det är bland annat därför vi trycker på vikten av att tidigt i karriären tillägna sig högskolepedagogisk kunskap.

Text: **Lars Nicklason**  
Foto: **Johan Wingborg**



**Det är ganska väntat att många mår sämre under en kris ...**

MALIN BROBERG

och att sitta i betygsnämnder och sådana saker. Det måste vi fånga på ett mer kvalitativt sätt i medarbetarsamtal.

**INTE HELLER DEN** ökade digitaliseringen, som ofta nämns som en orsak till merarbete, behöver nödvändigtvis vara det, menar Malin Broberg.

## »Vi kan inte effektivisera i all oändlighet«

Det osynliga arbetet måste synliggöras och följas upp, exempelvis i tjänstgöringsplaner. Det är den konstruktiva vägen framåt, säger rektor Eva Wiberg. Frågan är viktig i det nya arbets-tidsavtalet för lärare.



**- VI FÅR FLER OCH FLER** krav på oss från regeringen och lärarna får springa allt snabbare. Jag har full förståelse för att man känner sig pressad,

säger Eva Wiberg.

**Så hur väl dokumenterat är det obetalda arbetet på GU? Känner ni till vidden av det?**

- Den kunskapen finns på institutions- och avdelningsnivå och det är respektive chef som ansvarar för att ha utvecklingssamtal och för att följa upp tjänstgöringsplanerna. Men det svåra är att följa upp det osynliga arbetet.

Enligt Eva Wiberg har problematiken lyfts i arbetet med det nya arbets-tidsavtalet för lärare som håller på att slutföras.

- Vi och de fackliga organisationerna har en samsyn om att vi behöver se över hur det osynliga arbetet ska erkännas och följas upp, också över längre perioder. Det måste synliggöras i tjänstgöringsplaner eller motsvarande.

- Det är helt centralt att vi har en diskussion, till exempel genom seminarier, kring vad som ingår i planeringen utifrån lärarna som grupp. En lärare ska inte ensam bära allt på sina axlar, man måste kunna täcka upp för varandra.

Men frågan är hur mycket enskilda institutioner och avdelningar, eller ens ett universitet, kan göra för att lärare ska sluta slå knut på sig själva. Grundproblemet är en nationell fråga.

- Vi har ett produktivitetsavdrag med krav på att vi ska rationalisera men vi kan ju inte effektivisera i all oändlighet. Dessutom har vi ett väldigt rigtigt resurstilldelningssystem. Det måste förnyas, säger Eva Wiberg.

# GU går med plus igen

**Prognosen för i år: 150 miljoner i överskott. Det är 100 miljoner mer än väntat och de främsta förklaringarna är ett utökat utbildningsuppdrag, ökade bidragsintäkter och lägre kostnader.**

**I ÅR FICK** Göteborgs universitet drygt 1 500 helårsstudieplatser extra från regeringen till insatser för att dämpa arbetslösheten. Det har inte varit några problem att omsätta dessa i praktiken. GU har till och med överproducerat till ett värde av 80 miljoner kronor.

- En tillfällig överproduktion har inte någon större betydelse för man kan spara dessa platser när det vänder neråt, och på så vis jämna ut skevheter över tid. Det är som att ha pengar på banken, en slags buffert, men det går inte hur länge som helst, säger ekonomichef Peter Tellberg.

Sju av åtta fakulteter utbildar mer än vad de idag får betalt för. En av dem som dock inte når målet är Utbildningsvetenskapliga fakulteten som har en underproduktion på 8 miljoner kronor. Det gäller lärarutbildningen och man är nära gränsen för återbetalning.

**EN ANNAN POSITIV** trend är att bidragsinkomsterna ökar med 75 miljoner kronor, eller 6 procent jämfört med föregående år. Den största ökningen (59 miljoner) står övriga statliga givare för, men i denna del ingår Kammarkollegiets extra bidrag på 35 miljoner för att mildra effekterna av pandemin.

- Enligt de flesta bedömare kommer övriga svenska givare på grund av pandemin ha mindre pengar att dela ut i år. Exempelvis har Knut och Alice Wallenbergs stiftelse minskat utdelningen till GU med 62 miljoner kronor, konstaterar Peter Tellberg.

Sedan flera år tillbaka ökar antalet anställda, om än i ganska liten takt, med 97 heltidsanställningar jämfört med samma tid förra året. I procent räknat är ökningen störst vid IT-fakulteten, störst minskning står Humanistiska fakulteten och Gemensamma förvaltningen för. Ett trendbrott är att fler doktorander har anställts och uppgår idag till närmare 800.



Foto: JOHAN WINGBERG

Peter Tellberg

Att driftkostnaderna har varit lägre under pandemin syns tydligt i resultatet. Det beror på färre resor och konferenser samt mindre inköp av varor och tjänster. Som väntat ökar lokalkostnaderna med 3 procent, främst som en konsekvens av nya Humanisten.

**ALLA FAKULTETER** redovisar, efter åtta månader, ett klart bättre resultat än budget. Däremot har Gemensamma förvaltningen (GF) under ett par år haft ett besvärligt läge med sparkrav på 25 miljoner. Nu visar det sig att GF under pandemin haft lägre kostnader och lyckats spara 26 miljoner jämfört med vad som var planerat från årets början.

**OM PROGNOSEN** står sig kommer GU vid årets slut att ha spätt på sitt balanserade kapital med 150 miljoner kronor som då totalt uppgår till 1,4 miljarder. Även om det är oerhört mycket pengar, framhåller Peter Tellberg att bilden är mer komplex och att situationen ser olika ut inom universitetet.

- Det är klart att det är ett bekymmer med ett så stort balanserat kapital och att ha en hög oförbrukade medel för uppdrag som man ännu inte har hunnit utföra. Det är något som både regeringen och Riksrevisionen uppmärksammat. Samtidigt står många fakulteter inför stora utmaningar och det är förståeligt att man inte vill förbruka allt kapital. Det finns bland annat en oro för vad alla nya lokaler ska kosta.

Allan Eriksson

# Har en lång att-göra-lista

**– Pandemin ledde till en fantastisk mobilisering av medarbetarna, som snabbt ställde om till arbete på distans. Nu måste vi ta tag i en minst lika krävande uppgift: att återgå till den normala campusverksamheten samtidigt som vi tar vara på de lärdomar vi gjort. Det säger Pauli Kortteinen, ny vicerektor för utbildning.**

**HAN HAR JUST HAFT** sitt första möte som ordförande i Utbildningsnämnden vilket känts lite grand som att komma hem.

– Jag har varit ledamot av nämnden redan tidigare, nämligen under mina tre år som vicedekan för utbildning vid Humanistiska fakulteten. Under de åren lärde jag mig en hel del om universitetets utbildningsutbud och strategiska arbete, så även om jag är ny vicerektor är jag insatt i frågorna. Dessutom är det en trygghet att ha min företrädare, Mette Sandoff, i rummet intill. Innan hon nyligen blev prorektor hade hon varit vicerektor för utbildning och Utbildningsnämndens ordförande ända sedan 2012.

**ÄVEN OM HAN** bara varit vice-rektor i några veckor har Pauli Kortteinen redan en lång lista på saker att ta itu med.

– GU:s nya vision, *Ett universitet för världen*, slår fast ett antal ställningstaganden och visar inriktningen för universitetet, som ska konkretiseras genom universitetsgemensamma mål och strategier. Det framgår tydligt av verksamhetsstrategin för perioden 2021-2024 vilka aktiviteter som jag, i egenskap av vicerektor

för utbildning, har ansvar för. Till sådant som hamnar på mitt bord hör att följa upp och ta vara på de många erfarenheter som lärare och andra medarbetare gjort under pandemin.

**EN ARBETSGRUPP** har, på uppdrag av Utbildningsnämnden, tagit fram sex förslag till projekt för utveckling. Projektledare Daniel Lundell ska ta fram en plan för hur förslagen kan implementeras, som sedan ska diskuteras i Utbildningsnämnden i december.

– Det handlar om att stärka den digitala kompetensen hos bland annat ledningspersoner, lärare och bibliotekarier. Men också om att förbättra kommunikationen och vägarna in till GU; många studenter vittnar om att det under pandemin varit svårt att hitta information på Studentportalen och Canvas. Ett annat förslag går ut på att utveckla inspirerande fysiska och digitala studie- och lärmiljöer. På vissa fakulteter, exempelvis nya Humanisten, finns möjlighet att strömma föreläsningar och genomföra hybridmöten i stort sett i alla lärosalar, men så ser det inte ut överallt på universitetet.

Projektet *Pedagog 2.0* handlar om utveckling av lärarnas pedagogiska kompetens utifrån den erfarenhet som pandemin gett: När är digitala möten bäst? Vad görs bättre på campus? Hur får man hybridundervisning att fungera?

**– VI KOMMER OCKSÅ** att undersöka användarvänliga stöd för lärare och annan personal som fungerar över hela universitetet. Ännu ett projektförslag handlar om roller och ansvar när det gäller IT-stöd till studenterna. GU har i flera år

## Pauli Kortteinen

**Aktuell:** Ny vicerektor för utbildning sedan 1 oktober, ordförande för Utbildningsnämnden, ett rådgivande organ som bereder ärenden till rektor om universitetsgemensamma principer för utbildning.

**Tidigare uppdrag:** Vicedekan för utbildning vid Humanistiska fakulteten, prefekt vid FLOV (institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori). Har även varit avdelningschef, studierektor och programkoordinator vid FLOV.

**Bor:** Centrala Göteborg.

**Familj:** Maken Ronnie Hallgren, teaterregissör.

**Andra intressen:** Matlagning och scenkonst (teater, dans, opera, musikal).

**Läser just nu:**

*Tillbaka till Reims* (Retour à Reims) av Didier Eribon och *Dolda Gudar - En bok om allt som inte går förlorat i en översättning* av Nils Håkansson.

tagit digitala initiativ genom strategiska satsningar på till exempel projekten INU och DigiKomp, men den snabba omställningen till distans har fått många att verkligen upptäcka de olika möjligheter som ny teknik ger.

Under de kommande åren ska också meriteringssystemet utvecklas så att samverkan och pedagogisk skicklighet värderas högre, berättar Pauli Kortteinen.

– Bland annat handlar det om att hitta former för att ta tillvara kompetensen hos våra excellenta lärare. Det finns goda exempel på redan igångsatt sådant arbete.

Också ansvaret för breddad rekrytering, livslångt lärande och uppdragsutbildning ligger numera hos vicerektorn för utbildning.

– En annan central strategi i den nya visionen är förstas



Pauli Kortteinen påpekar att vi måste ta vara på lärdomarna från pandemin.

internationalisering, där EUTOPIA-samarbetet är ett exempel. Det handlar om en universitetsallians mellan tio europeiska lärosäten. I den pågående treåriga försöksverksamheten är samarbetet indelat i olika arbetspaket där det som handlar om utbildning leds av Vrije Universiteit Brussel, med GU som medansvarig. Den långsiktiga målsättningen är att en student år 2050 ska kunna röra sig fritt mellan de medverkande lärosätena. Ett kortsiktigt mål är att fram till och med 2022 ha startat 30 "learning units" med lärarlag som samarbetar över gränserna. 18 "learning units" har redan etablerats.

En betydelsefull del av internationaliseringsarbetet, som man kanske inte tänker på, är de kurser i svenska för inresande studenter och personal som GU erbjuder,

påpekar Pauli Kortteinen.

- Vi tror gärna att internationalisering endast handlar om engelska. Men för inresande personal och studenter är det också viktigt att lära sig svenska.

**UPPDRAGET SOM** vicerektor är på 80 procent. Övrig tid hoppas Pauli Kortteinen kunna ägna åt forskning inom områdena kontrastiv lingvistik och språktypologi.

- Min doktorsavhandling handlade om bruket av de svenska positionsverben *stå*, *sitta* och *ligga* och deras franska motsvarigheter. På svenska kan positionsverben användas om föremål. Vi kan exempelvis säga "det *ligger* en bok på bordet" och "det *står* en husbil på parkeringen". Franskans direkta motsvarigheter till *stå*, *sitta* och *ligga* kan inte



**Vi tror gärna att internationalisering handlar om engelska. Men för inresande personal och studenter är det också viktigt att lära sig svenska.**

PAULI KORTTEINEN

användas på det sättet. Undersökningen baserar sig på drygt 6 000 förekomster av positionsverb i en svensk-fransk parallellkorpus, som jag byggde med en doktorandkollega. Korpusen består av originaltexter på både svenska och franska digitalt länkade med sina respektive översättningar till svenska och franska.

- **PÅ SENARE ÅR** har jag intresserat mig för kontrastiva typologiska studier av mentala attitydverb, som engelskans "think" och franskans "penser". Dessa verb har en rad olika svenska motsvarigheter beroende på kontext - handlar det om att tro, tycka, tänka, tänka sig, mena ... eller kanske något annat?

Text: **Eva Lundgren**  
Foto: **Johan Wingborg**

# Klimatutsläpp under eget ansvar

**Ingen tvingande klimatväxling utan ett system som bygger på flexibilitet och eget ansvar. Det är rätt väg att gå, menar tf. prorektor Mette Sandoff, som också är ordförande i arbetsgruppen för Klimatramverket. Det nya är att alla utsläpp räknas, inte bara flygresor.**

**Ni backar från förslaget att införa en central klimatväxling. Istället ger ni ett uppdrag åt fakulteterna att själva bestämma hur de ska nå Klimatramverkets mål om att minska koldioxidutsläppen med 50 procent fram till 2030, jämfört med år 2019. Varför övergav ni tanken på en klimatväxling?**

- Det fanns inte tillräckligt stöd för det. Arbetsgruppen hade en lång dialog med verksamheten under våren genom ett antal workshoppar,

diskussion på strategimöte samt flera möten med dekaner och prefekter. Ett tydligt budskap var att man själv ville ta ansvar för sina koldioxidreducerande åtgärder för alla typer av utsläppsområden, i stället för att styras av en modell som bara fokuserar på flygresor. Vår tanke är att ge verksamheten tydliga uppdrag som bygger på eget ansvarstagande och möjlighet till inflytande. Det ligger också i linje med hur vi normalt styr på GU, till exempel när det gäller kvalitetsarbetet. På sikt har ett system som möjliggör inflytande och ansvarstagande bättre förutsättningar att leda till beteendeförändring.

**Så vad kan ni på övergripande nivå göra för att stötta verksamheten?**

- På gemensam nivå handlar det om att stödja, uppmuntra och följa upp samt att sprida goda exempel. Sam-

hällsvetenskapliga fakulteten har exempelvis redan en plan för hur man ska jobba medan andra eventuellt ligger längre bak och behöver mer hjälp. Ingenting har egentligen ändrats vad gäller målsättningen: att reducera sina utsläpp i två etapper, 25 procent till slutet av 2023 och 50 procent till 2030. Dessutom ska ett tekniskt systemstöd finnas på plats senast i juli 2022.

**Studenterna är kritiska till att GU inte går i bräsch internationellt och sätter ett tuffare mål än det som är ett nationellt minimimål.**

- Vi har förankrat det i arbetsgruppen och där sitter studentrepresentant med. Vi tycker att vi arbetat på och tar frågan på allvar. Baserat på de uppgifter vi har diskuterat i arbetsgruppen, när det gäller andra lärosätens arbete, förefaller GU ligga i framkant i Sverige. Det här är ett realis-

tiskt mål som vi tror kommer att fungera hos oss.

**Men hur ska ni kontrollera att GU:s olika verksamheter når målet?**

- Arbetet med reducering av koldioxidutsläpp kommer att integreras med ordinarie planerings- och uppföljningsprocess och diskuteras i verksamhetsdialoger redan från våren 2022. Den centrala nivåns planering och uppföljning följer angivna nivåer i rektorsbeslutet, det vill säga fakultet, universitetsbibliotek och gemensam förvaltning. Hur man väjer att organisera arbetet inom exempelvis en fakultet är fakultetens ensak. Det betyder att det finns en stor flexibilitet och att olika institutioner skulle kunna ha olika mål. På fakulteten har man också möjlighet att göra prioriteringar, om en institution behöver flyga mer. Det går inte att sitta och vänta



**Det går inte att sitta och vänta till 2023 och se hur det har gått utan det kräver åtgärder ganska omgående.**

METTE SANDOFF



Mette Sandoff

till 2023 och se hur det har gått utan det kräver åtgärder ganska omgående. Det tekniska systemstödet möjliggör fortlöpande uppföljning och skulle vi upptäcka att det inte går åt rätt håll får vi ompröva beslutet. Baserat på tidigare erfarenhet tror jag dock att verksamhetens företrädare tar uppgiften på allvar.

**Ett annat förslag, som det ännu inte har fattats beslut om, är att höja schablonavgiften till klimatfonden från 118 till 400 kronor per flygresa. Varför höjs den inte mer?**

- Då är vi tillbaka i samma

situation som med det tidigare förslaget, att det ska sättas ett högt pris på bara en av utsläppsposterna. Det fanns en stark kritik mot att det kan slå fel, om en fakultet vill jobba på annat sätt. Däremot tycker vi att det är viktigt att markera betydelsen av att minska flygresorna, och avgiften har länge varit oförändrad, så det blir ett viktigt signalvärde att göra en viss justering.

**Hade det inte varit ett ännu större signalvärde att beskatta inrikesflyg med 3 000 kronor, som i det ursprungliga förslaget, för att få stopp på flyg till Stockholm?**

- Enligt resepolycyn ska man inte flyga till Stockholm så den frågan är egentligen frikopplad från det förslag vi talar om nu. Att införa en mycket hög avgift för en specifik utsläppspost skulle kunna slå väldigt hårt mot verksamheter som är mer beroende

än andra av just resor. Det får inte bli ett ensidigt hinder för verksamheten som då får jobba med andra sätt för att minska utsläppen.

**Hur ser du på målkonflikten att Göteborgs universitet å ena sidan är ett internationellt universitet med hög mobilitet, som bygger på resor, å andra sidan ett universitet som är känt för sitt hållbarhetsarbete.**

- Mobilitet kan främjas på olika sätt, bland annat virtuellt, vilket vi har lärt oss under pandemin. När vi talar om internationellt samarbete, är det viktigt att tänka till vilka resor som är nödvändiga. Det förra, snäva förslaget, syftade enbart till att beskatta flyg, vilket skulle kunna slå hårt mot en enskild institution som måste resa för att bedriva sin verksamhet på ett globalt sätt. Då ska den institutionen kunna hämta hem klimatbesparingen på annat sätt. Den som vill använda klimatväxling eller annan modell, kan göra det. När det gäller virtuellt internationellt utbildningssamarbete har vi redan goda erfarenheter från exempelvis Eutopia:s utbildningsdel. Senaste året har såväl lärare som studenter kunnat mötas virtuellt och genomföra planerade aktiviteter på ett högkvalitativt sätt - ett konkret exempel på att internationellt samarbete inte kräver fysiska resor.

Text: Allan Eriksson

Foto: Johan Wingborg

## Fakta

**2019 anslöt sig** GU till Klimatramverket som är en överenskommelse mellan 38 svenska lärosäten. Målet är att bidra till klimatomställningen och att temperaturen inte ska överskrida 1,5 grad. Det innebär att universitet och högskolor har åtagit sig att minska koldioxidutsläppen med hälften till 2030 (jämfört med 2019).



Foto: VIOLETTA KOVACKA

## GU borde ha satt ett högre mål

- **Att minska** utsläppen av koldioxid fram till 2030 med 50 procent är visserligen det som vi har ålagts att göra, inom ramen för Klimatramverket och de nationella målen, men det är ett minimum, inte ett uns mer. Jag tycker att GU borde ha gått i bräschen och satt ett skarpare mål. Vi som lärosäte borde kunna gå före stora utsläppstunga industrier, säger studentrepresentant Elin Gunnarsson, som satt med i arbetsgruppen för Klimatramverket fram till slutet av september.

Hon ser en stor vinst i att modellen har en bred förankring. Men minskningstakten är alldeles för låg, jämfört med Lunds universitet som satt en betydligt mer ambitiös plan: att minska utsläppen med 50 procent fram till 2023.

- Vi var också positiva till tanken med klimatväxling eller att man borde ha höjt schablonavgiften mycket mer per resa. 400 kronor tror jag inte kommer att leda till en beteendeförändring.

Elin Gunnarsson tycker dock att det är bra att det finns ett tydligt ramverk, en koldioxidutsläppsbudget och krav på årliga uppföljningar.

- Risken är dock att styrningen blir för svag. Jag är orolig för att det inte blir några konsekvenser om man inte når målen. Vad ska GU:s ledning då göra?

Hon hoppas dock att alla nu tar sitt ansvar och minskar resandet.

# Dåligt riggat för kriser

**Universitetet visade på en god förmåga att kraftsamla i det redan ansträngda läge som pandemin orsakat. Men det skedde till priset av ökad stress, frustration och en ännu högre arbetsbelastning. GU har också stora brister inom krishantering, visar en extern rapport om e-posthaveriet.**

**– Det är en väckarklocka, säger nya säkerhetschefen Anna Dahlgren.**

**DET HAR HITTILLS** gjorts tre utvärderingar om e-posthaveriet som inträffade i september förra året, då hälften av GU:s anställda stod utan e-post, kalender och kontakter under flera veckor, i vissa fall flera månader. Den tredje rapporten handlar om vilka effekter som kraschen innebar för anställda och hur krishantering fungerade.

En slutsats som Anna Dahlgren drar av rapporten är att GU inte är tillräckligt rustat för att hantera svåra kriser.

– Universitetet har inte en kultur för det här. Jag är inte intresserad av att hitta syndabockar utan vill se vad vi som organisation kan lära oss av det som hänt.

Anna Dahlgren vill bidra till att öka medvetenheten om kriser men också till att skapa ett system man kan luta sig mot.

**– ALLA KRISER SER** olika ut men med ganska enkla verktyg ska man kunna kliva in och hantera vilken kris som helst. Uppdraget är att skapa en fungerande kris- och kontinuitetsplan där det finns en organisation med färdiga roller som klickar igång vid en allvarlig händelse. Fördelen är att man kan bemanna gruppen med vilka individer som helst. Det viktigaste är att få i gång gruppen snabbt.

Hon tycker att rapporterna är



ett bra hjälpmedel i det fortsatta arbetet.

– De skapar en objektiv bild av hur verksamheten fungerar och ger mig ett bra verktyg för att kunna gå vidare, säger Anna Dahlgren, som hittills varit säkerhetschef vid GU några månader.

**I RAPPORTEN KONSTATERAS** att IT-enhetens krisorganisation och den centrala krisledningen startade upp sitt arbete i ett tidigt skede och både utbildning och forskning fortsatte bedrivas utan alltför stora störningar. Men det räckte inte. Konsulterna pekar på att e-posthaveriet har påverkat medarbetarnas förtroende för den egna organisationens förmåga att leda och hantera kriser. Bland annat framgår det att "universitetets förmåga att hantera kriser lutar sig mot individuella insatser och uppvisar svagheter på systemnivå". GU "saknar en tydlig och enhetlig struktur för krisorganisation". Bland annat saknas en funktion för att larma eller varna anställda och studenter vid en akut situation, exempelvis vid brand eller bombhot.

Även kriskommunikationen kritiserar. Många anställda upplevde att kommunikationen kom för sent och inte heller i början signalerade allvaret i situationen. Utredarna konstaterar att det var olyckligt att spekulationer om orsakerna till e-posthaveriet,

**– En kris är alltid oväntad. Oftast står stora värden på spel, som människor, byggnader eller värdefull information. I initialläget av en kris är osäkerheten stor och det gäller att ha utarbetade rutiner som man kan agera på, säger Anna Dahlgren.**



**Säkerhet är ingen quick-fix. Vi kan inte förändra det på några månader ...**

ANNA DAHLGREN

om att det skulle handla om en "hackerattack", spreds i sociala medier. Det tog ett par dagar innan IT-enheten dementerade ryktena. Även ordval, som att beskriva händelsen som "incident", väckte en hel del irritation.

Det finns många lärdomar att dra, menar Anna Dahlgren som betonar att säkerhet är allas ansvar.

– Säkerhet är ingen quick-fix. Vi kan inte förändra det på några månader, utan det är ett långsiktigt arbete. En kris framkallar känslor och gör att vi inte agerar så rationellt som vi annars skulle ha gjort. Övning och utbildning i vardagen, det är jätteviktigt. Oavsett vad som kan hända bör det finnas en mall för hur man ska agera i en krissituation, säger Anna Dahlgren, som senare i höst ska hålla en workshop för rektors ledningsråd.

Att arbeta långsiktigt och strategiskt med säkerhet är något som alla organisationer och företag idag gör, påpekar hon.

– Världen förändras, universitetet är inte en egen satellit. Vi behöver kunna ställa om snabbt i samband med nya hot och utmaningar.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Johan Wingborg**

## FAKTA

**Det var i våras** som Lintzén Consulting AB, tillsammans med Akr Syd AB, fick i uppdrag av rektor att genomföra en utredning av hur e-posthaveriet 2020 hantearats och påverkat olika delar av verksamheten vid GU. Bland annat har 92 personer intervjuats. Förutom rektor, universitetsdirektör och ställföreträdande universitetsdirektör intervjuades dekaner, prefekter, lärare, forskare, doktorander, studenter och verksamhetsstöd.



# Hemarbete gav mersmak

**Hur var det egentligen att jobba hemifrån under pandemin? En enkätundersökning av fackförbundet ST inom Göteborgs universitet visar att de flesta tyckte det fungerade bra.**

**Endast en av tio uppgav att det var dåligt.**

**ST-SEKTIONEN INOM** GU skickade i september ut en enkät till sina medlemmar om hur de ser på distansarbete. Ungefär hälften av medlemmarna svarade på enkäten, de flesta (63 procent) hörde till kategorin administrativ personal.

- Det har varit en högst aktuell fråga som varit livligt diskuterad under hela pandemin och vi ville veta hur våra medlemmar ställer sig till frågan. Denna enkät visar att en övervägande majoritet, cirka 80 procent, var nöjda med att jobba hemifrån, säger ordfö-

rande Peter Brandt, som dock påpekar att inte alla hade samma möjlighet att arbeta på distans, exempelvis lokalvårdare och servicetekniker.

**FAKTUM ÄR ATT** nästan alla hörsammade Folkhälsomyndighetens och GU:s riktlinjer om arbete på distans under pandemin. Uppemot 70 procent jobbade hemifrån varje dag. Peter Brandt säger att han själv är positiv till att jobba på distans.

- Det finns många fördelar. Stressen att ta sig till arbetsplatsen minskade. Jag har blivit bättre på att utnyttja olika fora på ett mer effektivt sätt. Jag märker också att det blir en större delaktighet i det digitala rummet utan att man behöver avbryta den som talar.

Andra fördelar som lyfts fram i enkäten är att man kan arbeta mer fokuserat utan avbrott, lättare kan styra

dagen, har minskad restid och att man kan arbeta mer självständigt. Till nackdelarna hör bristande tillgång till kollegor, sämre arbetsmiljö, problem med självdisciplinen, att det är svårt att skilja på arbete och fritid. En majoritet



**Det gäller att ta vara på de positiva effekter som vi har sett.**

PETER BRANDT

tycker dock att det blir en bättre balans mellan arbete och fritid. 38 procent vill fortsätta som förut och 41 procent kan tänka sig att jobba mer hemifrån.

Nyanställda ger uttryck för att det är svårt att komma in i arbetsgemenskapen när man inte har en gemensam arbetsplats att träffas fysiskt

på. Ett annat resultat är att många som jobbat hemifrån haft sämre ergonomi.

**PÅ FRÅGAN OM** hur man vill ha det i fortsättningen svarade 50 procent att de skulle vilja arbeta 2-3 dagar på distans. Fast idag är det inte möjligt att jobba hemifrån mer än 49 procent, det sätter ett antal lagar, regler och försäkringar stopp för.

- Det är viktigt nu att starta en diskussion om framtida arbetsliv, säger Peter Brandt.

- Men det är synd att regler sätter käppar i hjulet för distansarbete på mer än 49 procent. Det gäller att ta vara på de positiva effekter som vi har sett. Jag skulle önska att man utreder möjligheten till utökad distansarbete, men det sker inte på vår nivå.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Shutterstock**

# Plagiatgranskning i två steg

**Sedan ett år tillbaka genomgår samtliga avhandlingar vid Sahlgrenska akademien en obligatorisk plagiatgranskning i två steg. Systemet, som är unikt i Sverige, ses som en del av doktorandens utbildning.**

**– Det handlar om att få en bättre forskarutbildning, bättre avhandlingar men också om att värna universitetets goda anseende, förklarar Khalil Helou, universitetsgemensam studierektor på Sahlgrenska akademien.**

**VERKTYGET KALLAS** iThenticate och används alltmer av vetenskapliga tidskrifter för att undersöka om en text innehåller olovliga plagiat. Avhandlingstexten jämförs med publicerade texter på nätet och eventuella likheter färgmarkeras, förklarar Khalil Helou.

– Granskningen sker i två steg: cirka tre veckor före beräknad tryckning skickar doktoranden sin ramberättelse, utan referenser, till en hemsida. Jag kollar texten och skickar sedan en rapport till både doktoranden och handledaren. Doktoranden har därmed god tid att ändra eventuella plagiat. Att jag även skickar till handledaren är för att tydliggöra att också hen har ett ansvar.

**I SAMBAND MED** spikningen skickar doktoranden sitt arbete för granskning en andra gång. Då ska eventuella påpekanden vara åtgärdade.

– Rapporten lämnas då till betygskommitténs ordförande. Finns det fortfarande plagiat i texten underkänns avhandlingen.

Att det är otillåtet att utan ordentlig referens kopiera andras arbete vet de flesta om. Den typ av plagiat som kan orsaka problem är självplagiat, berättar Khalil Helou.



– En doktorand som i avhandlingens ramberättelse använder en text, en bild eller en tabell från en artikel som hen själv författat tycker kanske att det inte borde vara något problem. Men en artikel bygger sällan på en enda persons arbete, handledaren eller andra doktorander har bidragit på olika sätt. En text, tabell eller liknande som är publicerad tillhör dessutom den tidskrift som publicerat materialet. Tidskrifter brukar vara generösa med att låta doktoranden återanvända underlaget men man måste fråga först och citera på rätt sätt.

Ramen bör heller inte innehålla opublicerade texter, förklarar Khalil Helou.

– **VETENSKAPLIGA** tidskrifter gör förstås också plagiatkontroller och om text ur en artikel redan är publicerad som en del av en doktorsavhandling kommer tidskriften att upptäcka det och refusera artikeln. Därför är det viktigt att alltid göra omarbetningar och skriva en helt ny text till ramen. Bearbetningar gör också avhandlingen bättre, vilket

**Khalil Helou menar att granskningarna handlar om utbildning.**



**Därför är det viktigt att alltid göra omarbetningar och skriva en helt ny text till ramen.**

KHALIL HELOU

förstås också är viktigt.

Sedan en tid tillbaka ingår plagiatregler och etik som obligatoriska moment i doktorandutbildningen vid Sahlgrenska akademien.

**SEDAN PLAGIATGRANSKNINGEN** blev obligatorisk hösten 2020 har ingen av fakultetens avhandlingar fastnat i någon plagiatgranskning efter steg två.

– Än så länge finns det här systemet bara vid Sahlgrenska akademien. Men jag tror att hela GU skulle ha nytta av att på ett så här strukturerat sätt utbilda och stötta doktorander och handledare.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

## FAKTA

**Sedan september 2020** är plagiatgranskning i två steg av doktorsavhandlingar obligatoriskt på Sahlgrenska akademien. Lyssna på podden: <https://akademiliv.se/2021/10/77592/>.

# Färre publiceringar under pandemin

**Inte helt oväntat sjönk det totala antalet publiceringar förra året med 9 procent. En del av förklaringen är förstas pandemin. Men det är inte hela bilden. Medan konferensbidrag störtök ökade bidragen till encyklopedier, working papers och artiklar i övriga tidskrifter.**

**NY STATISTIK SOM** Digitala tjänster på UB tagit fram visar att artiklar i vetenskapliga tidskrifter faktiskt ökade med 5 procent under 2020, jämfört med 2019, men skillnaderna mellan de olika fakulteterna är stora. Största tappet gjorde Konstnärliga fakulteten medan Sahlgrenska akademien gick emot strömmen och publicerade fler artiklar.

- Många inställda konferenser är nog den enskilt största förklaringen till varför konferensbidragen minskade med 70 procent och konferensposter med 60 procent, säger bibliometriker Lars Kullman på UB.

**PANDEMINS VERKAR** också ha försenat doktorandernas studier, då antalet doktorsavhandlingar sjönk med 21 procent. Däremot ökade bidrag till encyklopedier, working papers och artiklar i övriga tidskrifter. Varför just dessa publikationsformer har ökat, inklusive kapitel i bok, är svårare att förklara. Lars Kullman gissar att en förklaring kan vara att forskare blivit bättre på att lägga in alla olika publikationsformer i GUP.

Carina Mallard, som är ny vice rektor för forskning, påpekar att antalet publikationer minskade för flertalet fakulteter, med undantag av Sahlgrenska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten,



Foto: NATALIE GREPPI

Henric Benesch

ten, som stod för en något större produktion.

- Minskningen beror till stor del på färre konferensbidrag men det är intressant att notera att de flesta fakulteter kunnat bibehålla, eller till och med öka, antalet publikationer i vetenskapliga tidskrifter. Förmodligen beror det på att forskare under pandemin har kunnat fokusera på att skriva när annan forskningsverksamhet har begränsats, säger Carina Mallard.

**EN ANNAN TREND** är att sampublicering med internationella forskare har ökat på senare år, så även under 2020.

- Hållbarhet, ökad internationalisering och samverkan är viktiga mål för GU och därför är det glädjande att se att det ökar, säger Carina Mallard.

Konstnärliga fakulteten har drabbats hårdast av pandemin. Det menar prodekan Henric Benesch.

- Hela kultursektorn och många av våra vanliga "publiceringskanaler" som gallerier, museer, konsthallar, konsert- hus, teatrar, scener och andra kulturinstitutioner och kulturorganisationer, har i princip varit nedstängda under epidemin. Jag skulle vilja hävda att vi drabbats hårdare än andra områden inom universitetet, inte bara utifrån ett publiceringsperspektiv utan också för att mycket av vår forskning sker på plats och i samarbete

med nämnda aktörer. Samarbeten som är helt avgörande för vår verksamhet, säger Henric Benesch, som tillägger att anställda på fakulteten samtidigt har haft en tryggare position än många andra inom det fria kulturlivet.

Kombinationen av stängda publiceringskanaler och uppskjutna samarbeten har sammantaget haft en stor effekt och drabbat fakulteten hårt, konstaterar Henric Benesch, som uppmärksammat rektor på situationen.

Han påpekar att det

samtidigt finns en bredare problematik kring hur konstnärlig forskning registreras och översätts till de bibliometriska modeller som styr tilldelningen av anslag.

- Här har vi sedan i våras satt i gång ett utvecklingsarbete tillsammans med UB. Just frågan kring registrering av konstnärlig forskning, är inte bara något som berör oss här på GU utan är i allra högsta grad en nationell och internationell fråga.

Allan Eriksson

## FAKTA

Alla universitetets vetenskapliga arbeten ska registreras i databasen GUP (Göteborgs Universitets Publikationer) i samband med publicering. Läs mer på: <https://www.ub.gu.se/sv/publicera>.

Publiceringsformer	2019	2020	differens
Artikel i vetenskaplig tidskrift	4 364	4 586	5%
Kapitel i bok	886	746	-16%
Konferensbidrag (offentligt, men ej förlagsutgivet)	777	230	-70%
Paper i proceeding	306	216	-29%
Artikel i övriga tidskrifter	202	220	9%
Doktorsavhandling	286	226	-21%
Rapport	157	133	-15%
Annan publikation	197	169	-14%
Artikel i dagstidning	107	132	23%
Recension	131	118	-10%
Poster (konferens)	135	54	-60%
Bok	113	92	-19%
Konstnärligt arbete	99	53	-46%
Forskningsöversiktsartikel (Review article)	102	87	-15%
Samlingsverk (red.)	91	67	-26%
Inledande text i tidskrift	79	135	71%
Bidrag till encyklopedi	23	36	57%
Working paper	30	49	63%
Kapitel i rapport	25	22	-12%
Special / temanummer av tidskrift (red.)	16	18	13%
Lärobok	12	12	0%
Licentiatavhandling	18	11	-39%
Proceeding (red.)	12	11	-8%
Textkritisk utgåva	4	1	-75%
Patent	1		-100%
<b>Totalsumma</b>	<b>8 173</b>	<b>7 424</b>	<b>-9%</b>

# Fin kvalitetskultur

**Göteborgs universitet får det främsta omdömet när det gäller arbete med kvalitetssäkring av utbildning. Det framkommer av ett yttrande från UKÄ:s bedömargrupp som presenterades i mitten av oktober.**

**– Alla som på olika sätt medverkat till det goda resultatet har anledning att vara stolta, förklarar Malin Östling, samordnare och sekreterare för kvalitetsutskottet.**

**UKÄ:S UTVÄRDERINGAR** går till så att lärosätena lämnar in en självvärderingsrapport tillsammans med omfattande dokumentation när det gäller ett antal fördjupningsspår. Också studenterna lämnar in synpunkter och dessutom gör en bedömargrupp två platsbesök.

Nu är UKÄ:s bedömargrupp klar med sin granskning av GU som får det främsta omdömet av tre möjliga. Bland annat menar man att GU har ett väl genomarbetat kvalitetssäkringssystem med ett systematiskt fokus på utveckling. Ansvarsfördelningen är tydlig och arbetet med att stimulera en kvalitetskultur pågår på alla nivåer, berättar Malin Östling.

**– MAN MENAR OCKSÅ** att utbildningarna utformas och genomförs på ett sätt som uppmuntrar studenterna att vara aktiva. Även de kontinuerliga uppföljningarna och återkommande utbildningsutvärderingarna lyfts fram samt att universitetet systematiskt ger möjligheter till studentinflytande och fångar upp problemområden.

Bedömargruppen valde också ut tre fördjupningsspår, berättar Sylva Frisk, ordförande för kvalitetsutskottet samt vicekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

– De handlade om utbildningskvalitet och lärandemiljö,

periodisk granskning av utbildningar på alla nivåer samt om utveckling och försörjning av lärarkompetens. Genom granskningen blev det tydligt för oss att vi kan arbeta bättre för att få till ett mer systematiskt arbete kring kompetensförsörjnings- och kompetensutvecklingsplaner, vilket också bedömargruppen påpekade.

**ETT GEDIGET** kvalitetsarbete underlättas naturligtvis om det finns tillräckligt med resurser. Den urholkning av utbildningsanslag som har skett de senaste åren medför en utmaning för utbildningarnas kvalitet, inte minst då utbildningsuppdraget samtidigt ökar, påpekar Miroslaw Staron, prodekan på IT-fakulteten samt ledamot av kvalitetsutskottet.

– Det är en fråga lärosätena gemensamt borde ta upp med departementet.

Bedömargruppen menade också att det finns brister i återkopplingen till studenterna när det gäller kursvärderingar.

– Jag tror knappt det finns ett universitet i världen som har ett riktigt bra sätt att göra det på, påpekar Miroslaw Staron. GU:s styrdokument för kursvärderingar är dock nyligen reviderat och vi kommer att jobba vidare med det.

Bedömargruppen ställde också frågor om hur kvalitetsarbetet kan fungera på ett så decentraliserat lärosäte som GU, berättar Sylva Frisk.

– Men det handlade inte om kritik utan istället påpekade gruppen att alla policyer och handlingsplaner på central nivå finns på plats. De var också nöjda med hur vi betonar utveckling, åtgärder och goda exempel, vilket är en lika konstruktiv metod för att komma tillrätta med problem, som kontroller och uppföljning är. För att ytterligare säkra kvaliteten har vi dessutom ett system med extern

utvärdering av våra utbildningar. Sammantaget menade bedömargruppen att GU har en mycket stark kvalitetskultur.

UKÄ:s nya sätt att granska lärosätena startade våren 2017. Den mastiga självvärderingen tycker Malin Östling är diskutabel, men hon är positiv till att GU i det nya systemet självt ansvarar för granskning av utbildningarnas kvalitet.

**– JU NÄRMARE** verksamheten en utvärdering görs desto bättre. Det visar att lärosätet självt äger processen och att det inte handlar om att hitta fel utan om hjälp till utveckling. När vi på GU gör våra egna utvärderingar utgår vi från det underlag som redan finns, kanske tillsammans med en kortare beskrivning. Så skulle UKÄ också kunna göra. Som statlig myndighet, som bekostas av allmänna medel, gäller det att vara vaksam mot utvärderingsmonstret; det slukar energi och resurser och nyttan är kanske inte alltid så stor.

Eva Lundgren



**Man menar också att utbildningarna utformas och genomförs på ett sätt som uppmuntrar studenterna att vara aktiva.**

MALIN ÖSTLING



## FAKTA

### kvalitetssäkringsarbete av utbildning

2017 infördes ett nytt nationellt system för kvalitetssäkring av lärosätenas utbildningar, där lärosätena själva ansvarar för kvalitetssäkringen av samtliga utbildningar. UKÄ (Universitetskanslersämbetet) genomför nu granskningar av detta kvalitetssäkringsarbete. GU fick godkänt.

Följande omdömen ges:

- Godkänt kvalitetssäkringsarbete
- Godkänt kvalitetssäkringsarbete med förbehåll
- Ifrågasatt kvalitetssäkringsarbete.

## Göteborg under 400 år



**Bok.** Genom att "bli gubbe", alltså att bete sig på ett maskulint sätt, kan kvinnor accepteras i den mansdominerade hamnarbetarmiljön. Det visar forskning som presenteras i den populärvetenskapliga antologin *Forskning om Göteborg 400 år*. Där berättas också om förste stadsingenjör Anders Lilienberg som i början av 1900-talet skapade flera av de miljöer som än idag

präglar Göteborg, exempelvis Götaplatsen, Ånggården, Brämaregården och Örgryte villastad. Här får man också veta att den svenska personbilsproduktionen ökade med 24 procent per år under hela 1950-talet. Siffrorna hörde till de högsta i hela Västeuropa och för den kraftigaste ökningen stod Volvo. Boken innehåller också artiklar om bland annat stadens många stiftelser, religiöst kulturarv, rekreation och markpolitik samt om pressens utveckling. Boken representerar ett urval av de forskningsprojekt om Göteborg som Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond finansierat sedan hösten 2013. Det avslutande kapitlet handlar om Anna Ahrenberg själv. Bland annat hade hon ett stort intresse för Italien dit hon reste för första gången 1898 för att under trettio år återkomma varje år.

Förlaget är Santerus.

## Mötesdagen 2021

**Nätverk.** Till mötesdagen kommer Eric Thyrell, en väl anlitad talare och inspiratör. Hans föreläsning handlar om att tänka nytt, hitta sin inre glöd och ha modet att möta förändring och utmaningar. Dagens andra föreläsare, Jenny Jernberg, är retoriker och skribent. Hon kommer att tala om retorik och kommunikation och betydelsen av kroppsspråk, röst och klädsel i mötet med andra människor. I foajén finns GU:s upphandlade avtalsleverantörer inom hotell, konferens, transport och catering på plats. Det bjuds också på fika och mingel-lunch.

**Plats:** Wallenbergsalen, Konferenscentrum Wallenberg.

**Datum:** 3 december.

**Tid:** 09:00-15:00.

**Anmäl dig här:** [www.medarbetarportalen.gu.se/service-stod/motesservice/motesdagen-2021/](http://www.medarbetarportalen.gu.se/service-stod/motesservice/motesdagen-2021/).

## Mot hållbarare utveckling



**Miljö.** Nu påbörjas ett förändringsarbete som ska leda till att Göteborgs centrum för hållbar utveckling (GMV) får ett mer renodlat uppdrag inom hållbar utveckling.

– Förändringsarbetet ska ske i samverkan med alla berörda parter, förklarar projektledaren **Pam Fredman**.

Sedan GMV startade för 20 år sedan har hållbarhet blivit en alltmer integrerad del av kärnverksamheten på universiteten. För att undersöka hur GMV på bästa sätt kan fortsätta tillföra mervärde till lärosätena har en utredning gjorts som nu är klar. Den visar bland annat att GMV skapat en stark plattform för samverkan men verksamhetens inriktning, organisering, styrning och finansiering behöver dock utvecklas.

Pam Fredman, tidigare rektor vid GU, har fått uppdraget att, utifrån de övergripande linjerna i utredningen, leda förändringsarbetet.

– Förändringsarbetet ska renodla och stärka GMV:s mervärde till GU och Chalmers i deras hållbarhetsarbete och utreda vilka verksamheter som bör ligga på GMV respektive på universiteten, exempelvis centrumbildningar direkt kopplade till verksamheter ute på lärosätena.

Nu ska en projektplan tas fram, projektgrupp tillsätts och lärosätena tillsätta en styrgrupp med representation från ledning och kärnverksamhet, berättar Pam Fredman.

– För mig är det viktigt att inte stressa fram något. Att samverka kring hållbarhet är självklart angeläget men hur det ska göras behöver utredas.

Också Jan Petterson, föreståndare på GMV, välkomnar projektet.

– GU har höga ambitioner när det gäller hållbar utveckling, det syns i visionen och i olika strategier. Därför tycker jag att det är bra att, i samråd med universitetens olika delar och externa parter, belysa hur GMV kan bidra så att hållbarhetsarbetet bedrivs på bästa sätt.

## GU klättrar på amerikansk lista

**Ranking.** Enligt den amerikanska rankinglistan *Best Global Universities* hamnar Göteborgs universitet i år på 134:e plats i världen. Sedan 2015 har universitetet klättrat 138 platser. Den största förklaringen är en klart högre citeringsgrad inom medicin och naturvetenskap.

Det är första gången som utredare Magnus MacHale-Gunnarsson analyserar resultatet från rankinglistan som årligen görs av tidskriften *U.S. News & World Report* (publicerades den 26 oktober 2021).

– Det beror på att listan på kort tid har fått förhållandevis stort genomslag. Andra lärosäten börjar tala om den. I USA får systerundersökningen *Best Colleges* jättestor uppmärksamhet, och fungerar som en vägledning för alla collegestudenter.



Best Global Universities mäter forskning, främst genom bibliometri

men också delvis genom anseendeundersökningar, där GU hamnar lågt.

– Antingen är vi inte så kända ute i världen eller så har vi inte organiserat våra forskargrupper på ett sätt som passar denna ranking. Det gäller ofta att vara stor inom hela det vetenskapliga fältet. Dessutom är det storleken på forskning inom medicin och naturvetenskap som styr. Indikatorerna är utformade så att lärosätets storlek, mätt i antal publikationer i *Web of Science*, har ett inflytande. Det missgynnar ett universitet som GU med relativt liten naturvetenskaplig

fakultet. Men trots det står sig GU starkt inom bibliometrin, framhåller Magnus MacHale-Gunnarsson.

GU kvalar in på femte plats i Sverige, strax efter Stockholms universitet. Att GU har tagit stora kliv på rankingen, från plats 272 år 2015 till plats 134 i år, beror till stor del på förbättrad citeringsgrad.

– Det är helt klart en förbättring inom bibliometrin, vilket inte beror på en metodförändring i rankingen. GU har även ökat volymmässigt men citeringsgraden är mest slående.

När det gäller ämnesranking- en i *Best Global Universities* finns GU med på 22 av 43 ämneslistor, varav den bästa placeringen har *Endocrinology and Metabolism* (11) och *Neuroscience and Behaviour* (28).

# Plattor med nya möjligheter

**Under tre år har medarbetare vid GU kunnat diskutera vad digitaliseringen innebär för undervisning och lärande samt testa olika digitala pedagogiska verktyg inom DigiKomp-projektet, som nu börjar gå mot sitt slut.**

**Det handlar bland annat om en utvärdering av olika plattor.**

**SVERKER LUNDIN** är universitetslektor i pedagogik men också civilingenjör med inriktning mot matematik och datavetenskap. Han har sammanställt resultatet av en utvärdering av de interaktiva skärmar som olika lärare fått testa under projektet. Självt har han använt en Microsoft Surface sedan 2017, varav en uppdaterad version ingått i utvärderingen.

- Microsoft Surface är inte en surfplatta utan en riktig dator men med löstagbar pekskärm. Med två fingrar

zoomar jag in eller ut på skärmen och med tummen kan jag skrolla. Jag har med mig datorn överallt och den ingår som en naturlig del i mitt arbete.

**EFTERSOM SKÄRMEN** går att ta loss är den också bekväm att ha i knät och sitta och läsa i som en bok.

- När jag har Zoomföreläsningar kan jag ta fram en whiteboard på datorn och rita med en penna direkt på skärmen. Jag kan också dela en text och stryka under eller ringa in det avsnitt jag pratar om. När jag har handledning kan jag använda studentens text på samma sätt. Det är ett väldigt praktiskt sätt att jobba, som passar mig.

Tommy Gustafsson är universitetslektor i matematik. Han förklarar att det är svårt att hitta en lämplig dator eller platta för interaktion med studenter inom det naturvetenskapliga området.

- Ett tangentbord fungerar

bra för texter som går från vänster till höger. Men ska man skriva enkla matematiska formler eller rita en graf måste man skriva kod, vilket är omständligt och tar väldigt lång tid. När naturvetare diskuterar med varandra använder vi faktiskt helst svarta tavlan, inte ens en whiteboard fungerar särskilt bra för längre resonemang.

Den platta Tommy Gustafsson testat kallas reMarkable. Den är annorlunda eftersom den saknar bakgrundsbelysning, och alltså kräver en extern ljuskälla. Det innebär bland annat att den drar väldigt lite ström och är helt fri från flimmer. Dagsljus eller direkt solsken är inget problem utan en bra ljuskälla.

- **NÄR MAN LÄSER** ger plattan en fin bokkänsla och även att skriva känns naturligt, ungefär som med vanligt papper och penna. Under en Zoom-föreläsning kan jag med plattans "skärmdelning" låta studenterna kontinuerligt följa det jag skriver, till exempel hur jag steg för steg löser ett tal. När jag är klar kan jag enkelt konvertera hela eller delar av föreläsningen till en pdf och dela med studenterna.

- Plattan fungerar helt på egen hand men integreras, via ditt wifi-nätverk, med en app på din dator, annan platta eller mobil, och kan då ladda ner pdf-dokument eller EPUB-böcker till plattans internminne. Man kan också integrera reMarkable med två "moln", Google Drive och Dropbox.

En platta som reMarkable kan inte ersätta en dator, påpekar Tommy Gustafsson.

- Men den ger nya möjlig-



heter att organisera, läsa och anteckna i artiklar, böcker och anteckningsböcker. På sikt kan det ge nya eller nygamla former för undervisning och forskning.

Sverker Lundin menar att det är viktigt att lärare får testa olika tekniska verktyg men också att universitetet borde vara mer öppet för att de tekniska behoven kan skilja sig ganska rejält mellan olika medarbetare.

- **DET HÄNDER** väldigt mycket inom digital teknik nu och att universitetet satsar på samma dator till alla medarbetare fungerar inte längre. Som lärare växer man ihop med tekniken, den blir en del av den egna personen, och man måste få samspela med sin dator på sitt eget sätt. För mig är det exempelvis naturligt att ha händerna på skärmen, att



Tommy Gustafsson har testat reMarkable.



skrolla och skriva med penna. Men det betyder inte att alla vill ha det så. Olika lärare föreläser också på olika sätt, påpekar Sverker Lundin.

– **JAG VILL EXEMPELVIS** ha en dialog med studenterna, de får gärna avbryta mig och ställa frågor. Men hur ska man ordna det när man har arton studenter i ett klassrum samt ytterligare ett antal på Zoom? Den teknik som min institution först erbjöd fungerade inte i den situationen. Jag hittade dock en egen lösning med en mick som jag placerade två meter från mig i klassrummet och en blue tooth-högtalare för att de digitala studenterna skulle kunna höras i rummet. Min institution köpte in den utrustning jag behövde, vilket är ett exempel på hur det bör fungera; man måste lyssna på

lärarna och deras olika behov istället för att tvinga in dem i ett färdigt system.

För den som, liksom Sverker Lundin, har idéer om hur hybridundervisning skulle kunna bedrivas, finns inget forum dit medarbetare kan vända sig.

– **DIGIKOMP OCH** PIL-enheten gör ett väldigt bra arbete men det är ju bara ett fåtal medarbetare som är med där. Det universitetet skulle behöva är ett riktigt brett forum dit vem som helst kan vända sig och dela med sig av sin erfarenhet eller få hjälp med problem. Jag tror nämligen att det finns väldigt mycket kunskap ute i verksamheten som skulle kunna vara till glädje för fler.

Text: **Eva Lundgren**  
Foto: **Johan Wingborg**

– Det är svårt att hitta plattor för utbildning inom det naturvetenskapliga området, säger Tommy Gustafsson.

#### FAKTA

**DigiKomp** (Digital kompetens i undervisning och examination vid Göteborgs universitet) bygger på INU-projektet och syftar till att uppmuntra pedagogisk utveckling hos lärarna genom stöd och kompetensutveckling inom området digitalisering. Projektets aktiviteter genomförs på institutions-, fakultets- och universitetsnivå och drivs av PIL-enheten. Projektet pågår 2019–2021 och en slutrapport kommer att publiceras på [www.pil.gu.se/projekt/digikomp](http://www.pil.gu.se/projekt/digikomp).

#### Projektet har arbetat inom olika områden:

Erfarenhetsspridning, inspiration, kompetensutveckling; Utlysningssmedel för kursutveckling samt för utformning av enklare ALC (Active Learning Classroom); Införande av Mentimeter responsverktyg; Förstudie campussupport morgon/kväll samt tester av verktyg för att rita i DISA.

Projektledare är Maria Sunnerstam, pedagogisk utvecklare på PIL-enheten.



Emma Tveita undervisar blivande lärare i musik.

# Rörlig kamera skapar liv

**Swivl och Mentimeter är två hjälpmedel som GU-medarbetare testat inom projektet DigiKomp. Båda handlar om att skapa bättre kontakt med studenterna.**

**EMMA TVEITA** ÄR universitetsadjunkt vid Högskolan för scen och musik och undervisar bland annat blivande lärare i musik. För henne har distansundervisningen varit väldigt begränsande; för att studenterna skulle kunna se och höra henne på Zoom har hon varit tvungen att flytta runt sin laptop och mikrofon flera gånger under en lektion.

- Jag upplevde det som att undervisningen hela tiden styckades upp i smådelar. Jag

skulle hålla koll på chatten och handuppräckningar, se till att rätt bilder visades, att ljudet gick fram och samtidigt gå runt i rummet. Vissa moment har överhuvudtaget inte gått att göra.

Nu, när pandemin verkar ha lugnat ner sig, finns ett stort intresse för hybridundervisning, alltså lektioner där somliga studenter är på plats och andra deltar via Zoom. För att undersöka hur det skulle kunna gå till fick Emma Tveita möjlighet att testa hjälpmedlet Swivl.

- **SWIVL BESTÅR AV** en kamera som kan rotera 360 grader och också lite grand upp och ner. Kameran fästs på ett stativ och sedan sätter läraren sin smartphone eller surfplatta ovanpå kameran. Dessutom kopplar hen



**Swivl gör det helt enkelt lättare att undervisa på det sätt man vill.**

EMMA TVEITA

in tre mikrofoner. En mikrofon hänger läraren om halsen. Den innehåller också en sändare som följer lärarens rörelser. De andra mikrofonerna placerar hen ut i rummet för att fånga upp studenternas frågor och diskussioner.

Alla studenter kan på så sätt följa med i undervisningen, oavsett var de befinner sig, och deras kommentarer hörs också överallt, vare sig de är i lektionsrummet eller på Zoom.

Läraren kan välja att spela in föreläsningen eller att bara strömma den, berättar Emma Tveita.

- Det är en väldig befrielse att kunna gå runt och visa exempelvis olika instrument utan att behöva tänka på om man verkligen hörs och syns. Swivl gör det helt enkelt lättare att undervisa på det sätt man vill.

Nu vill Emma Tveita undersöka om Swivl också kan vara till hjälp i andra situationer än vid föreläsningar.

- Bland annat skulle jag vilja använda Swivl för att låta studenterna filma sig själva i olika undervisningssituationer, exempelvis när de övar på att leda kurskamrater i något moment. Genom att spela in hur de agerar kan de sedan diskutera vad som händer i klassrummet och kanske få upp ögonen för alternativa sätt att agera.

#### UNIVERSITETSBIBLIOTEKARIE

Amanda Pettersson jobbar bland annat med studentaktiverande metoder i biblioteksundervisningen. Hon har testat Mentimeter, ett verktyg för digital studentrespons som alla GU-anställda kan använda.

- Lärarna ställer frågor och studenterna använder sina mobiler för att svara. Det kan handla om flervalsfrågor, att ranka eller värdera något eller om något annat. Svaren kan visas som ordmoln eller som stapel- eller cirkeldiagram och läraren kan låta statistiken växa fram i realtid eller spara resultaten för att visa dem vid ett senare tillfälle.

Mentimeter kan vara användbar vid ett antal undervisningssituationer, menar Amanda Pettersson. Bland annat kan den användas för att få igång en diskussion, ett gruppsamtal eller för att låta studenterna rösta om något.

- **DET KAN OCKSÅ** vara ett sätt att skapa engagemang. Man kan exempelvis ställa en klurig fråga i början av föreläsningen och sedan upprepa den när lektionen är slut och se om svaren ändrats. Den kan också vara ett sätt att helt enkelt skapa en trevlig stämning, genom att läraren exempelvis ställer en rolig fråga i början av lektionen.

Någon undersökning av vad användarna tycker om Mentimeter har ännu inte gjorts.

- Men de jag talat med är mycket nöjda.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

# Alltid REDO för hybridundervisning



**Alltid REDO är namnet på en Teamskanal där lärare och annan personal vid Sahlgrenska akademien stöttar varandra när det gäller digital teknik.**

- **Ett lärosäte är inte homogent, det går inte att göra samma sak överallt. Men genom att bilda ett nätverk kan man inspirera och tipsa varandra, förklarar Axel Wolf, som leder arbetet inom REDO.**

**AXEL WOLF ÄR** viceprefekt vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa men också Sahlgrenska akademins representant i DigiKomp. Han menar att det arbete PIL-enheten gör för att ta fram bra digitala lösningar för lärare kan behöva kompletteras med insatser på fakultets- eller institutionsnivå.

- Nätverket REDO startade våren 2020 av medarbetare vid Sahlgrenska akademien för att stötta kollegor i den snabba omställningen till digitalt arbete. *Alltid REDO* är en fortsättning, en kanal där alla som vill kan vara med och diskutera exempelvis framtida hybridundervisning.

Syftet med *Alltid REDO* är att underlätta en bredare diskussion om digital teknik, berättar Axel Wolf.

- Våra medarbetare har ju under den här tiden lärt sig en massa om vad som fungerar eller inte blir så bra att göra digitalt, och den kunskapen behöver vi nu ta vara på. Det går inte längre att bara putta ut ny teknik till medarbetarna

utan att först ta reda på behoven. Det här nätverket är därför jättevärdefullt, medarbetarna kan på ett enkelt sätt berätta om exempelvis en bra funktion hos en teknisk pryl, komma med tips eller få veta hur någon annan gjort.

**EFTERSOM STUDENTERNA** inte har tillgång till Teams kan de inte använda nätverket. Däremot är representanter från Sahlgrenska akademins studentkår med och kan förmedla idéer från studenterna.

Axel Wolf menar att det stöd PIL-enheten ger från centralt håll är viktigt, men behöver kompletteras med lokala initiativ.

- Kanske kan *Alltid REDO* inspirera till liknande nätverk på olika institutioner och enheter, jag vet att exempelvis UB har en egen grupp för digital utveckling. Det behöver inte vara krångligt, med ett lättillgängligt nätverk kan man stötta och hjälpa varandra utan att lägga ner så mycket extraarbete.

Nu planerar REDO-gruppen bland annat att erbjuda instruktionsfilmer med grundläggande kunskap om hur man kan sätta igång med digital undervisning.

#### FAKTA

**REDO** står för Referensgrupp för omläggning till digital undervisning och examinationer.

# DIKTATURER MED MAKTPROBLEM

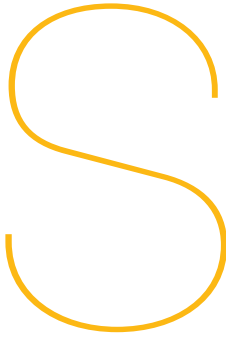
Primogenitur, alltså att äldste sonen ärver makten i ett land, har under historiens gång lett till olämpliga, odugliga och till och med galna regenter.

Men det är ändå ett system som skapar stabilitet.

– Vem som ska efterträda ledaren var ett stort problem i forna tiders kungadömen och är det fortfarande i dagens diktaturer, konstaterar Andrej Kokkonen, universitetslektor i statsvetenskap. →

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**





**om statsvetare** får Andrej Kokkonen besvara frågor om det mesta som rör politik. Hotar Sverigedemokraterna demokratin? Är polariseringen ovanligt hög idag? Använder politikerna känslolag argument istället för att hänvisa till fakta?

- Ett sätt att besvara frågorna är att jämföra med hur det är i andra länder

eller hur det var förr. Det är exempelvis så att både våra nordiska grannar samt Nederländerna och Österrike har eller har haft regeringar som inkluderar eller stöder sig på invandrarkritiska partier. De har inte blivit mindre demokratiska för det. I ett historiskt perspektiv är heller inte polariseringen särskilt stor idag. På 1930-talet patrullerade milisgatorna runt om i Europa och en allmän konfliktupptrappning ledde till ett nytt världskrig. Det som är intressant är att de etablerade demokratierna i västvärlden genom åren lyckats hålla stånd mot olika totalitära krafter, vilket visar att de trots allt är väldigt starka.

Mer bekymmersam är utvecklingen i östra Europa, påpekar Andrej Kokkonen.

- I exempelvis Ungern och Polen är misstron mot makthavare stor, vilket bland annat beror på att domare och andra högre tjänstemän fick sitta kvar efter Sovjets fall. Det finns heller ingen folklig vänster rörelse som kan balansera de konservativa krafterna. Att människor tvivlar på politikerna visas bland annat av att relativt få personer i dessa länder lytt makthavarnas uppmaning och låtit vaccinera sig mot covid-19.

**Att ett historiskt** och internationellt perspektiv är viktigt lärde sig Andrej Kokkonen redan som barn. Han har släkt från både Estland och Ryssland men kanske påverkades han allra mest av sin morfar.

- Han var finne men uppvuxen i Sovjet. Under kriget hamnade han i tyskt fångläger medan större delen av hans familj försvann i Gulag. Till Sverige kom han som flykting via Finland. Han kunde sju språk, var otroligt bildad och väldigt bra på att berätta om sina upplevelser. Dessutom hade han väldigt starka politiska åsikter. Han gjorde ett väldigt stort intryck på mig som barn. Men jag påverkades också av min jämgamla kusin, vars farfar var jude och hade suttit i tyskt koncentrationsläger.

Alldeles innan pandemin slog till kom Andrej Kokkonen med familj hem från en tvåårig vistelse vid Århus universitet. Där är man mer medveten om betydelsen av internationella erfarenheter än i Sverige.

- För att få en fast anställning måste man ha jobbat utomlands åtminstone något år och även doktorander måste studera i ett annat land en termin. Det vore kanske något för svenska lärosäten att inspireras av? Som svensk har man faktiskt en stor fördel eftersom vi har bland världens bästa registerdata. Det gör att studier på svenska förhållanden kan vara intressanta även internationellt vilket förstås ökar möjligheterna till olika sorters samarbeten.

**I Danmark ägnade** sig Andrej Kokkonen åt ett område han sedan länge studerat även i Sverige: politisk succession i diktaturer. Hur maktskiftet går till i en demokrati är nämligen ganska väl studerat: Det brukar inte bli så dramatiskt eftersom den som förlorar ju får en ny chans vid nästa val. Maktskiftet i diktaturer är däremot betydligt mindre välstuderade.

- Det är lite märkligt eftersom maktstrider i en diktatur kan få så allvarliga konsekvenser, i värsta fall inbördeskrig. Exempelvis Sverige hade ett väldigt instabilt styre ända tills Gustav Vasa på 1500-talet införde arvsmonarki. Hans söner stred visserligen om tronen ändå men jämfört med tidigare maktstrider innebar nyordningen relativt stor stabilitet. Primogenitur skapar ett ganska mekaniskt maktovertagande där både monarkens och olika tronpretendents möjligheter att intrigera minskar och där efterträdaren är så pass ung att han har tid att vänta på sin tur.

Denna kontinuitet förklarade historikern Ernst Kantorowicz med att monarken så att säga har två kroppar: en vanlig dödlig samt dessutom en politisk kropp, som i ever vidare hos efterträdaren, berättar Andrej Kokkonen.

- **Också dagens** diktaturer har problem med successionen. Nordkorea har infört en sorts arvsdiktatur som dock inte hindrat Kim Jong-un att låta avrätta både sin halvbror och sin farbror. När han under en period försvann från offentligheten skapade det oro i hela regionen eftersom det inte verkar finnas någon efterträdare. Kina har de senaste decennierna haft en någorlunda ordnad process för maktskiftet men den har brutits eftersom Xi Jinping avskaffat gränsen för hur länge han kan vara president. Inte heller i Ryssland verkar det finnas någon plan för vem som ska ta över efter den alltmer maktfullkomliga Vladimir Putin.

För den som är intresserad av politisk historia finns mycket material att studera i Europa och delar av Asien. Utvecklingen i andra områden är mindre känd. Det är orsaken till att Andrej Kokkonen sedan en tid tillbaka är engagerad i ett unikt projekt som ska skapa en



Det är lite märkligt eftersom maktstrider i en diktatur kan få så allvarliga konsekvenser, i värsta fall inbördeskrig.

databas över världens samtliga statsöverhuvuden sedan 1000-talet. Databasen innehåller redan 20 000 namn.

- Om man inte vet något annat om ett land brukar man åtminstone känna till landets härskare under olika epoker. Genom att sammanställa data över världens ledare får vi en mer rättvisande bild över den globala utvecklingen. Vi kan undersöka vad det är som driver på eller hindrar politisk stabilitet, vid vilken ålder man blir härskare, när ett land börjar få kvinnliga ledare och så vidare. På så sätt får vi också en bättre bild av maktöverlämnande även i länder som vi annars inte har så mycket kunskap om.

**Om den politiska** utvecklingen i stabila demokratier som Sverige inte oroar Andrej Kokkonen så mycket finns annat som gör honom bekymrad.

- Staten har aldrig tidigare i historien haft möjlighet att detaljkontrollera människor på det sätt som görs nu. I Kina har man exempelvis ett system som ger människor poäng efter hur de uppför sig i butiker eller på gator och torg, som sedan påverkar deras arbete eller möjligheter att resa. Också demokratiska USA ägnar sig åt en enorm övervakning av medborgarnas vardagsliv. Den utvecklingen kan komma även till Sverige.

Inte bara stater utan också privata företag samlar på sig information om enskilda människor.

- Google, Twitter och Facebook har en monopolställning som gör deras makt oerhört stor. Ur demokratisk synvinkel var det därför illavarslande när Twitter stängde av Donald Trump. I en demokrati måste den fria debatten alltid värnas, även mindre trevliga tankar och idéer måste få föras fram.



## ■ Andrej Kokkonen

**Jobbar som:** Universitetslektor i statsvetenskap.

**Aktuell:** Engagerad i ett projekt om invandringskritiska väljares demokratisyn samt ett projekt om affektiv polarisering. Tillsammans med Jörgen Möller och Anders Sundin utkommer han nästa år med en bok på Oxford University Press om politisk succession.

**Bor:** I Majorna.

**Familj:** Sambo och femårig dotter.

**Senast lästa bok:** *The Horde* av Marie Favereau.

**Senaste film:** *The Lighthouse*, men mest blir det tv-serier, för tillfället *The Mire 97*.

**Lyssnar helst på:** Neil Young, Leonard Cohen och Townes van Zandt.

**Favoritmaträtt:** En blodig biff från Argentina, gärna ihop med ett kraftigt rött vin.

**Intressen:** Historia och fotboll (IFK Göteborg).

# Flippar ut i klassrummet



Läraren Johan Åkesson blandar undervisningsmetoder hej vilt. Han spelar in filmer, använder quiz med tävlingsmoment och föreläser. Han tror på variation som pedagogisk modell.

Belöningen är den energikick han får av studenternas engagemang och lärande.

**Egentligen älskar** Johan Åkesson att föreläsa. Han är nog lite av en estradör och trivs med uppmärksamheten. Samtidigt är han medveten om att han inte kan stå och mala vid katedern och riskera att tappa studenternas uppmärksamhet

- Jag försöker tappert undvika att hålla en monolog. Därför kör jag oftast kortare pass och avbryter med frågestunder, en räkneövning eller ett quiz, berättar han.

Johan Åkesson undervisar i företags ekonomi vid Handelshögskolan och har stora studentgrupper. På grundkursen kan de vara upp emot 300 studenter i samma rum. För Johan är det en utmaning att se till att alla hänger med.

- **Nu ska jag** strax in på lektion och inleda med ett quiz via Mentimeter. De flesta tycker att det är roligt och själv får jag ett kvitto på vilken kunskap som har fastnat och vad jag behöver lägga mer krut på.

Ett välkänt problem för många lärare är att studenterna, trots studieanvisningar, inte har läst in vad de borde innan föreläsningarna. Det betyder att läraren får ägna värdefull tid åt att förklara saker som studenterna skulle ha hämtat hem via kurslitteraturen.

- Som lärare har vi delvis anpassat oss till den situationen. Under denna höst

försöker jag och mina kollegor att bryta denna utveckling via en form av flipped classroom, säger Johan Åkesson.

Det bästa sättet att få studenterna att förbereda sig inför lektionerna har visat sig vara rörlig bild. Om uppgiften är att titta på några filmer innan föreläsningen brukar budskapet gå in.

- Jag har spelat in filmer till studenterna under de senaste fem åren, men metoden har förstås eskalerat under pandemin. I höst kör jag nästan hundra procent flipped classroom på alla nivåer, säger han.

**Johan Åkesson har** också en YouTubekanal där han i korta filmsnuttar förklarar vissa tekniska moment. Då kan studenterna titta på filmerna tills de förstår innebörden och han slipper tjata om kapitalbaser och praktisk budgetering för



## I höst kör jag nästan hundra procent flipped classroom på alla nivåer.

JOHAN ÅKESSON

promiss. Även om inget går upp mot whiteboard i sal, enligt Johan.

- De nya hybridsalarna kan innebära ett skifte om vi verkligen använder oss av tekniken. De är framförallt perfekta om jag vill bjuda in en gäst som enkelt kan vara med på distans och föreläsa och diskutera med studenterna.

**Johan berättar att** han endast kände till ett fåtal kollegor som nyttjade hybridklassrummens teknik fullt ut före pandemin, men att det nu finns möjlighet till en stor förändring. Han tror att många har tagit ett stort kliv i sin digitala mognad.

- De flesta av oss har upptäckt att vissa delar av undervisningen faktiskt funkar bättre digitalt än i klassrummet. Den här veckan ska vi till exempel ha praktikfallgenomgångar. Tack vare Zoom kan två lärare hantera 80 grupper om totalt 300 studenter under samma dag. Det hade varit svårt att hantera i sal, säger han.

Även undervisningsmodeller som bygger på problembaserat lärande och gamification finns med i Johan Åkessons repertoar. En diskussionsuppgift i kalkylering kan vara att fundera på hur Göteborgs Stads förskolebudget bör fördelas. Vilka principer eller fördelningsnycklar kan användas?

- Det är ett utmärkt sätt att knyta teori till praktik, säger Johan.

En annan uppgift kan vara att låta studenterna spela ett webbaserat företagsspel för att skapa förståelse för hur hållbarhet kan beaktas när en affärsmodell tas fram.

- Jag försöker undvika gamla hjulspår och hela tiden hitta nya sätt att väva in kursernas delmoment på ett intresseväckande sätt, säger han.

**Men trots att** Johan Åkesson har omfattat många nya tekniska lösningar och är positiv till vissa delar av den digitala undervisningen ser han fram emot att studenterna fysiskt kommer tillbaka till universitetet.

- Vi är ett campusuniversitet och det är vår konkurrensfördel. Jag vill ha en dialog med mina studenter och det får jag inte på samma sätt i ett chattrum på Teams eller Zoom.

Text: **Lotta Engelbrektsson**

Foto: **Johan Wingborg**

hundrade gången i ordningen.

- Det är faktiskt skönt för både mig och studenterna, konstaterar han belåtet.

Johan kan sitt ämne utan och innan och skulle nog, rent teoretiskt, kunna köra en del undervisningsfilmer om och om igen. Men för honom är det viktigt att exemplen han tar upp är aktuella så att studenterna känner igen sig.

- Om vi till exempel ska studera finansiella prestationsmätt kan de få i uppgift att titta på Tesla eller Spotify. Eller så tar jag upp någon nyhet som varit publicerad i Dagens Industri.

**Han har också en** förkärlek för whiteboardundervisning, där studenterna kan följa hur resonemanget växer fram under föreläsningen. Under pandemin har whiteboarden ersatts av en skrivplatta (Ipad) och det har fungerat som kom-



Johan Åkesson har en förkärlek för whiteboardundervisning.



# Inget fel på katederundervisning

Håkan Fleischer har skrivit flera böcker om lärande.

Föreläsningar har, enligt forskare Håkan Fleischer, ett oförtjänt dåligt rykte. En väl genomförd föreläsning är ett utmärkt sätt att skapa studentaktivitet.

**För närvarande** är Håkan Fleischer anställd som pedagogisk utvecklare på PIL-enheten. Han har också många år bakom sig som lärare. Bland annat har han undervisat i praktisk retorik vid högskolan i Jönköping och skrivit flera böcker om lärande.

Nu vill han slå ett slag för den traditionella undervisningen i en föreläsningssal.

- Jag har förstått att den inte står högt i kurs just nu. Det verkar finnas en idé om att föreläsningar står i motsättning till ett studentaktivt lärande, säger han.

Håkan Fleischer tycker att det är synd att bilden av en föreläsning ofta framställs som en evighetslång envägs-kommunikation med sovande studenter i bänkraderna.

**Han tycker att** det är långt ifrån hur verkligheten brukar se ut. Tvärtom kan



**Allt krockar i vartannat. En föreläsning kan följas av en lektion i en ALC-sal, eller tvärtom. Det är inte antingen eller.**

HÅKAN FLEISCHER

en bra föreläsning engagera studenterna, få dem att kvickna till och reflektera över vad som sägs i salen.

- Om studenterna har läst kurslitteraturen i förväg ger också föreläsningen ett tillfälle att knyta ihop trådarna. Att tänka är också en aktivitet, poängterar han.

En föreläsning - om den är bra - skapar även förutsättningar för vidare aktiviteter. Håkan Fleischer tar grupparbeten

som exempel. Om läraren gör ett avbrott för en föreläsning på ett lämpligt ställe kan studenterna få nya infallsvinklar som leder dem vidare i arbetet.

- Allt krockar i vartannat. En föreläsning kan följas av en lektion i en ALC-sal, eller tvärtom. Det är inte antingen eller, säger han.

Håkan medger att han är lite konservativ när det gäller lärande. Han tycker att begåvade föreläsningar är en del av ryggraden i universitetsstudier. Det finns en tradition och en stolthet i att vara ett universitet som är känt för sina föreläsningar.

**Dessutom är** föreläsningen en möjlighet för läraren att visa upp sig som kursledare och bli en tydlig figur för sina studenter.

- Genom mitt sätt att föreläsa sätter jag tonen i klassrummet. Jag får en chans att signalera trygghet och visa att jag välkomnar öppenhet och nyfikna frågor, säger han.

Text: **Lotta Engelbretsson**

Foto: **Johan Wingborg**



## Bli en bättre föreläsare – tips från coachen

### Hitta din älgstil.

Om en livs levande älg skulle kliva in i rummet, skulle alla genast engagera sig. Som föreläsare behöver du hitta din älgstil. Vad kan du göra för att väcka studenterna? Använda humor, berätta en anekdot eller ta en paus. När studenterna börjar gäspa bör du ha din älg redo.

### Använd din personlighet.

Alla är inte klassens clown och behöver hitta något annat karaktärsdrag som de kan lyfta fram eller dämpa.

### Fundera en stund på vilka du ska föreläsa för.

Är de äldre, yngre, blivande lärare? Du behöver inte ha ett färdigt svar, men har du reflekterat över målgruppen är det lättare att vara uppmärksam och möta dem på deras villkor.

### En föreläsare behöver inte vara karismatisk.

men det kan vara bra att lägga lite energi på humor och målande beskrivningar.

### Var sparsmakad med Powerpointbilder.

Människor har svårt att dela sin uppmärksamhet och matar du på med en massa bilder slutar studenterna lyssna. En dag kommer tekniken inte funka och du behöver kunna föreläsa om ditt ämne utan Powerpoint.

### Planera in pauser.

Om du ska köra i tre timmar, ta ett längre avbrott mitt i föreläsningen. Men lägg också in korta pauser. Ställ en fråga, använd Mentometer eller be studenterna konferera med sin bänkgranne.

### Var uppmärksam på studenterna och deras signaler.

Om någon gäspar någon, lyfter på ögonbrynet, tittar ner i datorn - ställ en fråga direkt till personen. Det går utmärkt även om de är många.

### Inför föreläsningen.

be studenterna vara uppmärksamma på vissa nyckelbegrepp. Gå tillbaka och be dem upprepa vilka som nämnts.

Källa: Håkan Fleischer

# Träna och lär utan att skada

Du behöver inte vara rädd. Du kommer inte att köra in i Älvsborgsbron på riktigt eller döda din patient. Att använda simulatorer i undervisningen gör det möjligt för studenter att träna utan att skada något eller någon.

**Mattias von Feilitzen**, pedagogisk utvecklare på PIL-enheten och föreståndare för Gothenburg Knowledge Lab, har inte personligen undervisat med simulatorer men har flera kollegor som forskar inom området.

- Det handlar om att återskapa någon form av miljö, ofta digitalt, så att studenterna kan träna i en naturtrogen omgivning, säger han.

Till exempel används simulatorer i sjöbefälsutbildningar där studenterna får styra enorma fartyg utan att riskera att gå på grund. Simuleringar kan också vara ett viktigt inslag i vårdutbildningar där till exempel blivande anestesistudenter får testa att söva patienter och praktiskt studera vad som kan gå fel.

- Det kan också handla om små simuleringar inom kemi eller fysik, där det finns en säkerhetsrisk om experimenten skulle utföras i skarpt läge, säger Mattias von Feilitzen.

**Digitala** simuleringar används ofta i yrkesförberedande studier där övningarna inte kan genomföras i verkliga livet. Skälet kan vara att det helt enkelt är för farligt, för kostsamt eller att man inte har tillgång till den autentiska miljön.

- Hur verklighetstrogen den simulerade miljön behöver vara beror på ämnet och syftet med övningen. I vissa fall är detaljerna betydelsefulla, som till exempel i en sjöbefälsutbildning. I andra fall spelar det mindre roll hur utrustningen ser ut.

Den pedagogiska vinsten med simuleringsövningar är just att studenterna kan prova sig fram. De kan omedelbart se vad som händer om de fattar fel beslut. De kan göra om - och göra rätt - och krocken med Älvsborgsbron har aldrig inträffat.

- **Metoden används** även inom andra studier fast man kanske inte reflekterar över att det är just simulering man sysslar med. Jag kan tänka mig att till exempel kurser i stadsplanering innehåller den typen av moment, säger Mattias.

Oavsett hur simuleringsövningen är utformad är det viktigt att den följs upp. Det räcker inte med att genomföra en uppgift praktiskt om den saknar uppföljning. Som lärare kan man inte förvänta sig att studenterna ska förstå processen om de inte får möjlighet att sätta in den i



**Det handlar om att återskapa någon form av miljö, ofta digitalt, så att studenterna kan träna i en naturtrogen omgivning.**

MATTIAS VON FEILITZEN

ett sammanhang, poängterar Mattias von Feilitzen.

- Bearbetningen efteråt är lika betydelsefull som det praktiska utförandet. För att få goda förutsättningar till debriefing är det också nödvändigt med väl avgränsade och genomtänkta uppgifter som studenterna ska genomföra i den simulerade miljön, säger han.

Text: **Lotta Engelbrektsson**  
Foto: **Johan Wingborg**



I vissa fall är detaljer mer betydelsefulla än i andra fall.



Den pedagogiska vinsten är att studenterna kan träna hur mycket som helst.

## Olika undervisningsformer

### Flipped classroom

En undervisningsmetod där man byter plats på lärarnas genomgångar och studenternas hemuppgifter. Studenterna får förbereda sig inför lektioner genom att exempelvis titta på videoföreläsningar och läsa material som är relevant för nästa lektion. Under lektionstiden diskuterar studenterna innehållet och tiden med läraren används till bearbetning, fördjupning och diskussioner.

### Hybridklassrum

De studenter som har möjlighet är på plats i lektionssalen, andra följer lektionen på distans. Till sin hjälp har lärarna stora skärmar där distanseleverna projiceras för att skapa en närvaro i rummet. De moderna hybridsalarna är också försedda med kamera med trackingfunktion och takmikrofoner.

### Peer learning

Studenter läser och kommenterar varandras utkast eller idéer på sina pågående arbeten, utifrån tydliga guidelines. Forskning har visat att respons är till nytta både för studenten som får den, men att det också gynnar studenten som ger respons. Handlingen att noggrant läsa en annan students arbete främjar förmågan att upptäcka, diagnostisera och förbättra sitt eget skrivande.

### Fall- eller problem-baserat lärande

Undervisningen baseras på verklighetsbaserade situationer och händelser, där studenterna samlar in information som de diskuterar och reflekterar över i grupp, ofta med stöd av en handledare.

### Spelbaserat lärande

Många lärare använder sig av rollspel i lärandet. En fiktiv situation byggs upp och

studenterna tvingas agera och lösa problem som om situationen var i skarpt läge. Även kortspel och digitala spel har utformats för att öka dialogen och diskussionerna mellan studenterna.

### Gamification

Att ta in spelmoment i verksamheter som traditionellt sett inte hör samman med spelande, för att på så sätt öka engagemang och motivation. Det kan till exempel handla om att samla poäng för att komma framåt i en uppgift eller för att nå ett mål.

### Podcast och film

Många lärare spelar in korta filmer som komplement till föreläsningar, vilka kan förbereda studenterna inför lektionerna. Det kan till exempel vara en film med instruktioner för att lösa grundläggande problem såsom en viss uträkning, som studenten kan se om och om

igen tills den fastnar. Andra använder poddar i sin undervisning, där både lärarna och studenterna kan diskutera och utveckla innehållet. Lärarna kan exempelvis föra en diskussion runt olika ämnen inom sitt yrkesområde och studenterna kan dela sitt lärande och sina kunskaper med varandra genom att få producera egna poddar.

### ACL - Active Learning Classroom

Metoden växte fram i Minnesota i USA i början av 00-talet och bygger på forskning om aktivt lärande och interaktiv undervisning. Studenternas samlas vid runda bord, sex till åtta personer vid varje. Varje bord är försett med datorskärmar och studenterna ska gemensamt resonera sig fram till en lösning på ett problem. Läraren kan när som helst bryta arbetet för att hålla en kort föreläsning.



# Pandemin skapade nya metoder

De flesta av dagens lärare är påhittiga när det gäller att nå fram till studenterna.

Under pandemin har kreativiteten satts på extra hårt prov och nya undervisningsmetoder har vuxit fram.

**I den sämsta** av alla världar skulle lärarna ha checkat ut när pandemin var ett faktum. Ställt in sina lektioner och låtit permittera sig. Den utvägen var aldrig aktuell på Göteborgs universitet. Istället har adjunkter, lektorer och professorer slagit knut på sig själva för att kunna fortsätta undervisningen.

Det senaste tillskottet är en hybridsal som har öppnat för nya möjligheter även efter pandemirestriktionerna. Hybridsalen är utformad så att de som har möjlighet kan närvara fysiskt

i föreläsningssalen tillsammans med läraren. De övriga studenterna kan befinna sig var som helst på jorden så länge deras uppkoppling är stabil.

– **Under pandemin** har högskolepedagogerna verkligen fått tänka över sin lärarroll. Det har varit roligt att se hur många som ansträngt sig för att lära sig den nya tekniken, säger Torbjörn Fraenckel, pedagogisk utvecklare på PIL-enheten.

Torbjörn Fraenckel delar sin tid på PIL med sin anställning på JMG, där han undervisar i tv-journalistik. Han har också en bakgrund som dokumentärfilmare och filmproducent.

Han har varit ett stort stöd för de, ibland lite yrvakna, lärarna som har tagit steget att filma sina föreläsningar. I PIL-enhetens studio finns utrustning för att spela in poddar och filmer med bra kvalitet.

– Jag och min kollega, Svante



**Det är ju också idén bakom flipped classroom: att studenterna lyssnar på föreläsningen i lugn och ro ...**

TORBJÖRN FRAENCKEL

Eriksson, hjälper till med inspelning och redigering. Men numera spelar lärarna, i större utsträckning än tidigare, in sina föreläsningar med hjälp av Zoom, säger Torbjörn Fraenckel.

För alla pedagoger som tvingats hålla majoriteten av sin undervisning via datorn har de inspelade filmerna varit till stor hjälp. Istället för att prata ut till ett hav av avstängda mikrofoner har de kunnat trycka på uppspelning och filmen har rullat igång. Därmed har även studenterna haft en möjlighet att pausa, spola tillbaka och upprepa detaljer de kan ha missat i föreläsningen.

– **Det är ju också idén** bakom flipped classroom; att studenterna lyssnar på föreläsningen hemma i lugn och ro och istället arbetar med problemlösning i klassrummet, säger Torbjörn Fraenckel.

Just att all undervisning har skett på distans under pandemin



har varit en hård nöt att knäcka. Men utmaningen har inte bara gett upphov till frustration, den har också varit en källa till kreativitet för såväl lärare som tekniker.

**Torbjörn Fraenckel** visar runt i Pedagogens splittrerna hybridsal som är fullproppad med digital teknik. Några rader med bänkar står traditionellt uppställda framför en kateder. Därefter slutar de flesta likheter med en traditionell undervisningssal. Tanken bakom hybriden är att alla studenter, oavsett om de är fysiskt närvarande eller sitter på distans, ska ha samma förutsättningar att lära sig.

- Här kan läraren gå runt under sin föreläsning utan att behöva tänka på om hen är i bild. Rörelserna följs hela tiden av en kamera med trackingfunktion, förklarar Torbjörn Fraenckel.

För att studenterna som sitter någon annanstans inte ska missa

något som läraren eller studenterna i rummet säger, fångas ljudet upp av två takmikrofoner. Salen är också försedd med en digital whiteboard som överför det läraren skriver till skärmarna hos dem som befinner sig på distans.

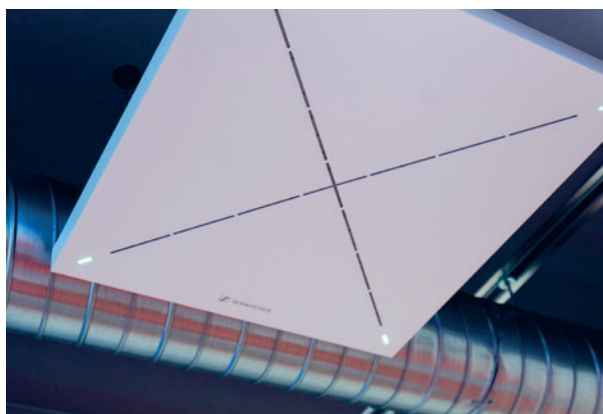
- **Salen blir som** en extra person för den som följer föreläsningen på Zoom, säger Torbjörn.

Han är själv fascinerad över vad det går att åstadkomma med teknik och är övertygad om att hybridsalarna är här för att stanna. De öppnar inte bara för att studenter på andra orter kan läsa en kurs på Göteborgs universitet.

- Även många Göteborgsstudenter missar föreläsningar för att de av olika orsaker måste stanna hemma. Nu kan den som till exempel är hemma med sjuka barn ändå följa med i undervisningen, vilket förbättrar lärandet.

Text: **Lotta Engelbrektsson**

Foto: **Johan Wingborg**



Kameran roterar efter föreläsaren i salen.



Margareta Jernås tycker att ALC-salen lämpar sig väl för interaktiv undervisning.

# Mix bästa sättet att nå fram

Foto: JOHAN WINDBORG

Att blanda föreläsningar med olika aktiviteter anses vara ett lyckat koncept. Föreläsningar mixat med aktiviteter tros vara bästa sättet att nå fram till studenterna.

Nu återvänder lärare och studenter till campus från en tillvaro på Zoom.

**Sedan 2015** är studentcentrerat lärande inskrivet i GU:s policy för pedagogisk utveckling. Undervisningen ska utformas så att den ger studenterna en aktiv roll i lärprocessen. Förhållningssättet betonar vikten av studenternas eget engagemang i sitt lärande.

- För att svara upp mot målet, kan olika metoder tillämpas, säger Margareta Jernås och Sylvi Vigmo, som är pedagogiska utvecklare på PIL (Pedagogisk utveckling och interaktivt lärande).

Pedagogens vackra lokaler i centrala Göteborg har sakta börjat vakna till liv efter ett och ett halvt års törnrosasömn. Den fysiska undervisningen har dragit igång och ljuset i kontorsrummen på de övre våningarna har tänts igen.

Precis som för de flesta andra på universitetet har Margareta Jernås och Sylvi Vigmo en minst sagt annorlunda period bakom sig. Samtidigt som alla medarbetare har arbetat hemifrån har under-

visningsmetoder och digitala lösningar utvecklats i rekordfart.

- Från en dag till en annan var lärarna tvungna att överföra all undervisning till Zoom. Distansundervisningen medförde utmaningar och undervisande personal tvingades tänka om och undervisa på andra villkor, säger Margareta Jernås.

**Men mycket har** hänt sedan pandemin startade och lärarna har kontinuerligt utvecklat sin undervisning via digitala plattformar. Och trots att knappt någon har träffat sina studenter i undervisningssalar har den digitala närvaron varit förvånansvärt hög.

När studenterna nu återvänder till campus blir undervisningen återigen av en mer blandad karaktär.

- Det finns en mångfald av undervisningsmetoder och det är alltid upp till varje lärare att välja vilken metod som passar bäst för ämnet och syftet med undervisningen, säger Sylvi Vigmo.

**För den lärare** som vill använda sig av kollaborativa lärandeformer är peer learning, fallmetodik och undervisning i ALC-salar de vanligaste.

Active Learning Classroom (ALC) är en metod som växte fram i Minnesota i USA i början av 2000-talet för att öka studenternas aktivitet under lektionerna. I dag har GU ett tiotal ALC-klassrum på

de olika fakulteterna, varav två av salarna finns på Pedagogien.

Margareta Jernås berättar att hon ofta utnyttjar ALC-salarna när hon har utbildning för sina kollegor.

- Lokalerna har runda bord med plats för sex personer. Alla bord är försedda med datorskärmar vars innehåll kan projiceras på en skärm på väggen för att alla i rummet kan ta del av det, förklarar hon.

Varje grupp får en uppgift att genomföra och det är diskussionerna som växer fram i rummet som är det centrala. Läraren har ingen traditionell föreläsarroll utan vandrar runt mellan grupperna för att stötta deltagarna.

- ALC-undervisningen lämpar sig bra för kollaborativa lärandeformer eftersom det skapas en interaktion mellan gruppdeltagarna när de ska lösa en uppgift, säger Margareta Jernås.

**Att jobba med** fallbaserat lärande, utifrån en verklighetstrogen händelse eller ett fall, är också en form av peer learning. Då handlar det om att tillämpa den faktakunskap och den erfarenhet studenterna har i ett autentiskt sammanhang.

- Aktiviteten bygger på att studenterna ska lära sig analysera, argumentera, bedöma och göra konsekvensanalyser, säger Sylvi Vigmo.

**Lotta Engelbrektsson**

## Samhällsvetenskapliga UB flyttar

**Flytt.** På grund av Västlänksarbetet kommer Samhällsvetenskapliga biblioteket evakueras från mitten av december 2021 till hösten 2024. Ny adress för Samhällsvetenskapliga biblioteket blir Föreningsgatan 20 (nära stora tenta-salen).

Biblioteket fortsätter att erbjuda samma service som vanligt i de nya lokalerna. Kursböcker och övriga böcker flyttas med. Äldre dagstidningar och mikrofilmer får inte plats och blir därmed otillgängliga till september 2022, med enstaka undantag för forskare vid Göteborgs universitet. Det kommer att finnas alla typer av studieplatser men de minskar från 400 till 100. Därför kommer Ekonomiska biblioteket, som har många studieplatser, ha längre öppettider och byta med Samhällsvetenskapliga biblioteket som minskar sina öppettider under evakueringstiden.



## Skulptur av Ingrid Segerstedt Wiberg

**Invigning.** På FN-dagen den 24 oktober invigdes två konstverk till minne av Ingrid Segerstedt Wiberg. Det ena är en bronsstaty, föreställande Ingrid Segerstedt Wiberg med en duva i handen, skapad av konstnären Johan Malmström. På sockeln finns texten: "Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter", hämtad ur FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Statyn är placerad utanför Samhällsvetenskapliga biblioteket.

Det andra verket är ett storskaligt fotografi med titeln *I riktning mot ett annat Sverige: Tiden innan framtiden*, skapat av konstnären Axel Karlsson Rixon. Till bilden hör en skrift med foton tagna av migranter samt en essä av människorättsaktivisten och journalisten Parvin Ardalan. Invigningstade gjorde Jan Eliasson, diplomat och före detta vice generalsekreteraren för FN, samt tidigare gästprofessor vid GU.

## Välkommen till Marginalia



**Blogg.** Nu kan du ta del av berättelser om universitetsbibliotekets specialsamlingar, handskrifter och arkiv i bloggen Marginalia. I

bloggen kan du läsa om nya tillskott i bibliotekets samlingar, nya upptäckter i gamla samlingar och arbetet med att bevara äldre böcker och annat material. Tanken med bloggen är att den ska innehålla berättelser från UB:s kulturarrivsverksamhet, men också från forskare som arbetar med materialet. Forskar du på någon av UB:s samlingar och vill skriva ett inlägg i bloggen? Hör av dig till Anders Strinnholm, kulturarrivsamordnare på Göteborgs universitetsbibliotek. Besök Marginalia: [marginalia.blogg.gu.se](http://marginalia.blogg.gu.se).



## Ny företagshälsovård

**Hälsa.** Avonova tar över som ny leverantör efter Feelgood och Previa från och med 1 december.

Avtalet med Feelgood löper till och med den 28 februari 2022 för att göra överlämningen smidig.

Mer information finns på Medarbetarportalen.

# TYSTNADEN

Spelas på Stora Scen fram till 4 december

Av INGMAR BERGMAN Bearbetning MARK O'HALLORAN  
& DEAD CENTRE Regi BUSH MOUKARZEL

Klicka på annonsen

**Erbjudande: Gå två betala för en!**

Biljetter 031-708 71 00

[www.stadsteatern.goteborg.se](http://www.stadsteatern.goteborg.se)

**Göteborgs  
Stadsteater**

# Toppmoderna bönder hade koll på modet

Vid industrialismens början i Storbritannien användes virke från norrländska skogar till det kol som drev fabrikerna. Handeln skapade välstånd, bland annat i Hälsingland där rika bönder började visade upp sin förmögenhet genom vackert inredda gårdar.

En ny antologi visar hur dessa gårdar, varav några ingår i Unesco:s världsarv, var toppmoderna för sin tid.

**Bakåtsträvande** och gammalmodiga lantisar? Nej, det kan man inte anklaga de bönder för som från cirka 1750 till cirka 1850 byggde och inredde de närmare tusen Hälsingegårdar som är världsberömda för sina rikt dekorerade festsalar.

- De nyrika bönder som byggde de pampiga gårdarna lät måla landskapsbilder och blommor på väggarna i festsalen. Utsmyckningarna gjordes efter tidens absolut senaste mode. Man köpte tapeter från Stockholm och hängde upp gardiner och rullgardiner i fönstren. Lyxen var så oerhörd att den av somliga uppfattades som stötande, inte minst att man lade mattor på golvet; textilier var dyrt och ingenting man skulle trampa på.

**Det berättar** Anneli Palmस्कöld, professor i kulturvård och en av bokens redaktörer. Den bygger på projektet *Dekorerade interiörer i Hälsingegårdar - en holistisk studie av ett kulturhistoriskt världsarv*, som pågick 2014-2017. Projektet är unikt, bland annat för att det är så tvärvetenskapligt; experter inom kemi, fysik, konstvetenskap och etnologi har samarbetat. Bland annat har forskarna försökt ta redan på vilka personer som ligger bakom olika målerier. För att göra det har de använt stilistiska metoder men också tekniska analyser, som USB-mikroskop som kan undersöka pigmentkornstorlek,

pigmentblandning, penselstråk och spår av andra hjälpmedel.

- Idag tänker vi oss att måleri görs av en enskild mästare, kanske med hjälp av några lärlingar. Men vår forskning visar att arbetena ofta var en angelägenhet för hela hushållet; inte bara mästaren utan även hans hustru och barn följde med på målarresorna och vem som gjort vad omöjligt är att avgöra.

Ett exempel är "blåmålararen", Hälsinglands mest kände oidentifierade folkliga målare, berättar Anneli Palmस्कöld.

- Genom analys av stil, bindemedel och färg tror vi att målaren egentligen var ett äkta par, Måx Jonas Andersson och hans hustru Finn Karin Matsdotter. De var från Bingsjö i Dalarna och reste runt och målade under mitten av 1800-talet. Att genom pigmentanalys binda en särskild målare till ett speciellt verk kan dock leda fel, en målare måste ju inte för alltid hålla sig till enbart ett visst antal färger. Så det gäller att bygga sina slutsatser på flera olika sorters analyser.

Foto: JOHAN WINGBORG



**Anneli Palmस्कölds** eget specialområde är textilier. Hon har bland annat studerat användningen av det så kallade

turkröda bomullsgarnet, som fått namn efter en färgningsteknik som utvecklats i Turkiet.

- Bomull var oerhörd exklusivt på den här tiden och det turkröda garnet, som kunde skifta från ljusrosa till djuprött, blev högsta mode. Ett skäl var att färgen höll så bra och inte snabbt bleknade bort.

På modet under tidigt 1800-tal var också virkning; Den första europeiska virkbeskrivningen är från 1824.

- Att vi hittat virkade spetsar från 1810-talet visar alltså att de förmögna

hälsingekvinnorna verkligen hade koll på det europeiska modet.

Hälsingegårdarnas historia är också en berättelse om handel och distribution. Det var näringsfrihetsreformen från 1846 och nya tekniska innovationer som möjliggjorde 1800-talets handel med färgpigment på apotek, i kryddbodar och hos specerihandlarna.

**Det projekt boken** bygger på är speciellt inte bara för att det är så tvärvetenskapligt. Forskarna har också fått mycket hjälp av engagerade personer på bland annat museer och i hembygdsföreningar, berättar Anneli Palmस्कöld.

- Och jag har faktiskt aldrig varit med om ett projekt som skapat ett så livligt engagemang även bland privatpersoner. Människor har berättat om sin egen släkt och om både bygdens och enskilda föremåls historia. Därför hade det varit ett rent tjänstefel av oss forskare att avsluta projektet med ett antal artiklar på engelska. Istället har vi satt samman denna bok på svenska som jag hoppas att många intresserade läsare kommer att ha glädje av, inte minst alla de privatpersoner som vi under projektets gång samarbetat med.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Anders Assis** (överst) och **Lars Nylander**.

## Fakta

**Antologin Hälsinglands inredningskultur** redovisar resultaten från forskningsprojektet *Dekorerade interiörer i Hälsingegårdar - en holistisk studie av ett kulturhistoriskt världsarv*, som pågick 2014-2017. I projektet ingick forskare och experter inom kemi, fysik, konstvetenskap och etnologi. Redaktörer är Anneli Palmस्कöld, professor i kulturvård, Ingali Nyström, docent i kulturvård, samt Johan Knutsson, professor i möbelkultur vid Linköpings universitet. Förlaget är Makadam och boken är vetenskapligt sakkunniggranskad av Kriterium där den också finns nedladdningsbar som pdf: [www.kriterium.se](http://www.kriterium.se).



"Blåmålaren" kan ha varit ett äkta par.





# STURLUNGA

*en dokumentär om ond bråd död*

En dokumentär full av mordbränder, släktfejder, svek och bakhåll – så kan man sammanfatta *Sturlunga*, en samling berättelser från isländskt 1200-tal som nu, efter 800 år, finns översatt till svenska.

Översättningen är den första till ett skandinaviskt språk sedan 1904 och innebär en kulturgärning av rang.

**Det är litteraturvetaren** Sten Kindlundh som står för översättningen av det mäktiga tusensidiga verket. Han gick dock bort för två år sedan och hann därför aldrig uppleva de färdiga böck-

erna. Före sin bortgång gav han emellertid tre forskare förtroendet att redigera och färdigställa materialet: Gunnar D. Hansson, Kristinn Jóhannesson och Joakim Lilljegen som samtliga medverkade vid utgivningen av *Islänningasagorna* för sju år sedan.

**Men även om *Sturlunga***, precis som *Islänningasagorna*, är författad på Island under 1200-talet, handlar det om en helt annan sorts litteratur, förklarar Gunnar D. Hansson.

- 1200-talet var en förfärlig period av släktfejder då islänningarna höll på att förgöra sig själva. Hur det samtidigt kunde vara en tid då Skandinaviens mäktigaste bidrag till världslitteraturen författades, är en gåta som ingen ännu har hittat ett svar på.



*Islänningasagorna* beskriver händelser som ägt rum 150 år före nedtecknandet.

- Det innebär att författarna kunnat dikta som de velat för att skapa vackra, ridderliga och hjältemodiga berättelser. *Sturlunga* är annorlunda; den skildrar samtida händelser, som det fanns gott om folk som kom ihåg. Då gick det inte att för effektens skull lägga till eller dra ifrån. *Sturlungas* beskrivning av 1200-talets förödande släktfejder är därför inte någon skönskrift utan rå dokumentär, full av svek, lögn och dolkstötar i ryggen.

I de isländska sagorna är släktband viktiga. Men ännu mer betydelsefullt är att ha järnkoll på alla lojaliteter som människor kan ha åt olika håll, förklarar Joakim Lilljegen.



Joakim Lilljegen och Gunnar D. Hansson har, tillsammans med Kristinn Jóhannesson, redigerat översättningen av *Sturlunga*.

- Det kan vara svårt att hålla reda på alla karaktärer i *Islänningasagorna* men det är ingenting emot *Sturlunga* där drygt 2000 personer är namngivna. Många har dessutom tillnamn som leder till besvär både för läsare och översättare. Personer som kallas något tydligt beskrivande, som "den glade" eller "rödskägg", är kanske inte så problematiska men hur gör man med namn som kan betyda olika saker? Þórð Sighvatssons öknamn "kakali" kan exempelvis antingen tolkas som "stam-mare", "kacklare" eller "djävul". I sådana fall har vi valt att låta tillnamnen stå kvar, utan att försöka hitta någon svensk motsvarighet.

De texter som ingår i *Sturlunga* ordnades kronologiskt

omkring 1300, sannolikt av lagmannen Þórð Narfason. Ursprungstexten finns inte kvar men däremot två pergament-avskrifter samt ett femtiotal pappershandskrifter. Det är dessa som legat till grund för 1946 års isländska utgåva av *Sturlunga* som Sten Kindlundh sedan utgått ifrån i sin översättning, berättar Gunnar D. Hansson.

- **Texterna är mycket** olika både till stil och längd. Några är på bara en halvsida och två berättelser är apokryfiska, tillagda i efterhand. Författarna är okända utom när det gäller den ojämförligt största och viktigaste berättelsen: *Islänningarnas saga*. Den är skriven av Sturla Þórðarson (1214-1284), brorson till ingen mindre än Snorri Sturluson själv. Han har faktiskt med sin farbror i sin saga, men här är Snorri inte den store skald som vi är vana vid, utan snarare en misslyckad maffiaboss. Efter en konflikt med den norske kungen mördas han på det ömkligaste sätt.

*Sturlunga* innehåller också 167 svåröversatta diktstrofer, berättar Joakim Lilljegen.

- **Redaktionen har** följt den så kallade Göteborgsprincipen, nämligen att till dikterna ha en parallelltext på isländska. Göteborgspraxis är överhuvudtaget vad som gäller vid översättning av isländsk medeltida litteratur, något som till stor del är hedersdoktor Kristinn Jóhannesson's förtjänst. Väldigt många översättare av isländsk litteratur har haft honom som lärare, så det är verkligen beklagligt att isländska som ämne lagts ner vid GU.

*Sturlunga* är inte bara en isländsk angelägenhet. Den är också ett exempel på ett stycke medeltida europeisk historia från ett avlägset land som visserligen var en sorts demokrati men som saknade en verkställande stat, förklarar Gunnar D. Hansson.

- 1262 får den norske kungen nog av allt stridande och går in



**Han har faktiskt med sin farbror i sin saga, men här är Snorri inte den store skald vi är vana vid, utan snarare en misslyckad maffiaboss.**

GUNNAR D. HANSSON

och tar över landet. Några hövdingar blickas genom att tilldelas goda positioner medan andra helt enkelt får underkasta sig. Det är lätt att se paralleller mellan 1200-talets släktfejder och de gängkrig som pågår i Göteborg idag. Kanske kan *Sturlunga* till och med erbjuda en lösning: Det är nog nu, skicka in norske kungen!

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

## Fakta

*Sturlunga saga* är en samling samtidskrönikor från 1200-talets Island som skildrar fejderna mellan tidens stora hövdingssläkter. Författarna är okända med undantag för Sturla Þórðarson (1214-1284) som skrivit *Islänningarnas saga* som utgör kärnan i verket. För första gången finns *Sturlunga* nu på svenska i översättning av Sten Kindlundh (1936-2019). Manusets har sedan redigerats av en grupp som också medverkade vid utgivningen av *Islänningasagorna* (2014): Gunnar D. Hansson (docent i litteraturvetenskap), Kristinn Jóhannesson (hedersdoktor och tidigare lektor i isländska) samt Joakim Lilljegen (bibliotekarie vid Humanistiska biblioteket). Förordet är skrivet av Peter Hallberg (1916-1995) som var professor i litteraturvetenskap vid GU. Verket är i tre band på sammanlagt 964 sidor. Förlaget är Anthrosos.

Den enda tidigare översättningen av *Sturlunga* till ett nordiskt språk är Kristian Kålunds översättning till danska år 1904.



Kristinn Jóhannesson har ägnat sig åt kulturförmedling mellan Sverige och Island sedan 1970-talet.

## ”Alla bör känna till sagalitteraturen”

– *Islänningasagorna* är spännande berättelser som borde stå i varje bokhylla intill deckarna, säger Kristinn Jóhannesson. Han är hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten, har jobbat med kulturförmedling mellan Sverige och Island sedan 1970-talet och har precis medverkat vid utgivningen av en översättning av *Sturlungasagan*.

**Sagalitteraturen** är en självklar del av skandinavisk kultur som alla bör ha någorlunda kunskap om, ungefär som man känner till delar av Bibeln, säger Kristinn Jóhannesson, pensionerad universitetslektor i isländska.

– Jag vet inte hur det är på Island idag men när jag var barn lekte jag, tillsammans

med mina vänner, de olika karaktärerna i sagalitteraturen. De läses i skolan och finns även i lättare versioner för mindre barn. De är i högsta grad levande litteratur, trots att de nedtecknades för 800 år sedan.

Kristinn Jóhannesson, som utnämndes till hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten förra året, var under många år lärare i isländska och i Nordenkunskap. En stor del av undervisningsmaterialet skrev han själv.

– **Alla skandinaviska språk** har ju ett gemensamt ursprung. Att det är så kunde ibland slå mina studenter som en aha-upplevelse: "Nämen, det uttrycket finns ju i min dialekt också!" Att lära sig lite isländska är att öka sina kunskaper också om svenska språkets historia.

Flera av Kristinn Jóhannessons studenter har senare engagerats i olika digra

översättningsprojekt. Det har lett till att bland annat *Islänningasagorna* i fem band, Snorri Sturlusons nordiska kungasagor och Eddan sedan en tid finns på svenska.

**Under många år** ledde Kristinn Jóhannesson också de tvärvetenskapliga fredagsseminarier som fortfarande pågår, trots att isländska som ämne lagts ner. De handlar om att studera en ofta lite mindre känd isländsk text och sedan diskutera den utifrån olika utgångspunkter, som språkliga, historiska, litteratur- eller religionsvetenskapliga. Numera är det Auður Magnúsdóttir, Henrik Jansson och Mats Malm som leder seminarier.

De isländska sagorna är populära, fyllda som de är av kärlek, hedersmord och hämnd. Men på senare tid har Kristinn Jóhannesson, tillsammans med Gunnar D. Hansson och Joakim Lillje-

gren, ägnat sig åt att redigera en översättning av *Sturlungasagan*, och de texterna är mer svårtillgängliga.

– *Sturlunga* skildrar på ett dokumentärt sätt händelser på Island och är därför mest läsvärd för historiskt intresserade läsare. Men här finns också paralleller till sagalitteraturen. Bland annat beskrivs ett bröllop som slutar med mordbrand, vilket är precis vad som händer i Njåls saga. Så man kan ju undra, har författaren suttit och dokumenterat verkliga händelser på förmiddagen och förvandlat stoffet till skönlitteratur på kvällen?

**Kristinn Jóhannesson** har också översatt svenskspråkig litteratur till isländska, exempelvis verk av Tove Jansson, Nils Ferlin och Evert Taube.

Text: **Eva Lundgren**  
Foto: **Johan Wingborg**

# Ekonomi och arkeologi går ihop

– När någon frågar mig vad jag arbetar med svarar jag att jag studerar ekonomiska system i förhistorien. Hur gör jag det? Ekonomi handlar inte om idéer, utan om materiella ting; människor som arbetar, saker som produceras, utbyte av varor. Inget ämne passar så bra för arkeologiska studier som ekonomi, förutom möjligen dna-undersökningar.

Det förklarade Timothy Earle vid Felix Neubergh-föreläsningen i mitten av oktober.

**Ekonomi handlar om** att söka svar på frågan ”Hur?”, berättade Timothy Earle, professor emeritus i antropologi vid Northwestern University, USA.

– Hur får man människor att avstå från personlig frihet för att exempelvis bygga de tempel, fästningar, terrasserade sluttningar, vägar och akvedukter som Inkariket är så berömt för? Svaret är stapelekonomi. Imperiet hade lagt under sig en massa mark från erövrade områden men erbjöd de besegrade människorna att arbeta med jorden för att klara sitt uppehälle. I gengäld anlätades de som arbetskraft i Inkarikets olika byggprojekt.

Eftersom Inkarikets välstånd inte byggde på handel med fjärran länder utan på inhemsk produktion finns sällan särskilt många prestigeföremål från den tiden att förevisa i museer, inte ens i Peru.

Annat är det att besöka Nationalmuseet i Köpenhamn. Mängden föremål från dansk bronsålder är överväldigande, förklarade Timothy Earle.

– Skandinavien, med sin låga befolkningstäthet, hade en annan sorts ekonomi. Den byggde på handel med värdeföremål, som är lättare att kontrollera ju mer långväga varorna transporteras och som också värderas högre ju mer exotiska de uppfattas som. Lojalitet skapades med hjälp av gåvor. Typexemplet är feodalherren som ger sin vasall ett svärd och på så sätt gör vasallen evigt skyldig att tjäna honom. Samtidigt verkar endast en mindre del av skandinaverna ha ägt den jord de brukade. Ett sätt att



Foto: JOHAN WINGBORG



Rektor överlämnar en gåva.

betala för bruket av marken kan ha varit att delta i byggandet av de båtar som var nödvändiga för långväga handel, vilket ju påminner om förhållandet i Inkariket. Olika sätt att hantera ekonomiska transaktioner kunde alltså blandas.

Ytterligare ett ekonomiskt system är det där varor byts mot pengar.

– **Mynttillverkning** kräver en välfungerande stat och är därmed ingenting vi finner i förhistoriska samhällen. Det finns dock möjligen undantag eftersom visst arkeologiskt material kan tolkas som att snäckor i vissa samhällen använts som betalningsmedel.

Efter föreläsningen överräckte rektor Eva Wiberg de gåvor som är förknippade med Felix Neubergh-föreläsningen: en medalj samt en check på 50 000 kronor.

– Medaljen är alltså inte ett mynt utan

ett värdeföremål, konstaterade Timothy Earle. Att jag mottager den innebär att jag nu befinner mig i livslång skuld till Göteborgs universitet. Checken, å andra sidan, handlar ju om pengar, vars värde garanteras av en välfungerande stat. Vad vi är med om idag är alltså ytterligare ett exempel på hur olika ekonomiska system kan kombineras i ett samhälle. Också det faktum att Felix Neubergh testamenterade en massa pengar, utan vilka den här föreläsningen inte hade varit möjlig, visar hur viktig ekonomi är i alla möjliga sammanhang, inte minst när det gäller att under festliga omständigheter skapa band mellan människor.

Eva Lundgren

## Fakta

Föreläsningen *A Deep History of Finance: Archaeological Investigations of Institutional Support in the Andes, Melanesia, and Central Europe* hölls den 12 oktober av Timothy Earle, professor emeritus i antropologi vid Northwestern University, USA.

Felix Neubergh-föreläsningen har hållits varje år sedan 1977. Vartannat år handlar föreläsningen om bank och finans, vartannat år om arkeologi. Timothy Earles föreläsning skulle ha hållits förra året, men blev uppskjuten på grund av pandemin.

## Fler betalande studenter

**Rankning.** De senaste fem åren har antalet studieavgiftsskyldiga studenter ökat betydligt. Även under pandemiåret 2020 ökade det något men långsammare, 50 helårsstudenter. Nu visar nya siffror att prognosen för 2021 är 450 helårsstudenter jämfört med 430 för 2020. Bedömningen är att den internationella mobiliteten kommer att vara påverkad under hela 2021.

## GU:s konstförening

**Konst.** Intresserad av konst, konsthantverk och arkitektur? Då kanske Konstföreningen vid Göteborgs universitet är något för dig. Föreningen har funnits sedan 1992 och är till för alla medarbetare och före detta medarbetare vid GU. Man arrangerar resor, studiebesök och andra typer av aktiviteter samt har årligen ett lotteri där medlemmarna kan vinna konstverk.

Mer information finns på: <https://gbguniversitet.konstforening.se/>.

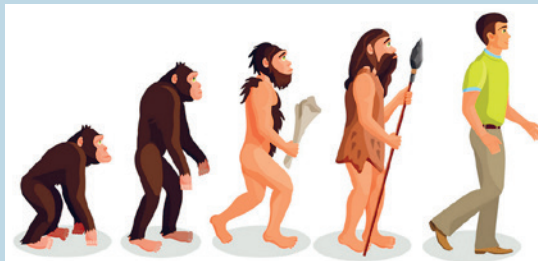
## Dags för Act Sustainable 2021

**Hållbarhet.** Programmet är officiellt ute och registreringen öppen. Act Sustainable är Chalmers och Göteborgs universitets gemensamma hållbarhetsvecka för studenter, forskare, lärare och annan personal. Se Act Sustainables webbsida för mer information, programmet och registrering: [www.actsustainable.se/program21](http://www.actsustainable.se/program21).

**När:** 15-19 november.

**Var:** Studenternas Hus i Vasa.

**Hur:** Fysiskt på plats!



## Intresserad av evolutionsbiologi?

**Föreläsning.** *Introduction to Evolutionary Biology* är en föreläsningsserie i resursen Biomedical and Life Sciences Collection, som biblioteket tillhandahåller via [www.ub.gu.se](http://www.ub.gu.se) för alla GU-anslutna studenter och anställda. Syftet är att ge en övergripande förståelse för evolutionsbiologi. Vetenskapliga teorier och

modeller illustreras av empiriska exempel och fallstudier. Ett exempel på en föreläsning är *Biogeography: explaining the geographical distribution of organisms* av Alexandre Antonelli, professor i biologisk mångfald vid GU samt forskningschef på Royal Botanic Gardens, Kew. Föreläsningarna kan användas i undervisningen.



säger **Thomas Sterner**, professor i miljöekonomi, i en intervju i SvD inför det kommande klimatmötet i Glasgow (26 oktober 2021).



## Det okända på Vetenskapsfestivalen

**Festival.** Nästa vetenskapsfestivalens publika program genomförs den 2-13 maj 2022 och det är nu hög tid att fundera ut programpunkter för årets tema, *Det okända*. Deadline för programförslag är 1 december.

För mer information: <https://vetenskapsfestivalen.se/for-alla/medverka/>.

## Doktor Felix Neuberghs stiftelse ledigförklarar medel för 2022

**Pris.** Ledigförklarar härmed medel för år 2022 vilka dels ska främja:

- 1) I Sverige boende barns eller ungdoms vård och uppfostran.
- 2) I Sverige boende ungdoms utbildning vid högskola, universitet eller liknande officiell anstalt.
- 3) Vård och hjälp till i Sverige boende behövande åldersstigna, sjuka eller handikappade.
- 4) Klinisk medicinsk vetenskaplig forskning som bedrivs i den västsvenska regionen och vars huvudsakliga syfte

ska vara att förbättra den åldrande människans fysiska livskvalitet.

Ansökningsblankett och mer information om hur och under vilka datum man kan ansöka finns på [www.felixneubergh.se](http://www.felixneubergh.se). Det går också bra att skicka in ett frankerat och adresserat svarskuvert till: Doktor Felix Neuberghs stiftelse, Erik Dahlbergsgatan 11 B, 411 26 Göteborg, så skickas information och ansökningsblankett till dig.

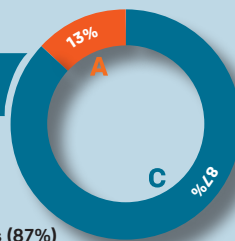
## Webbfrågan | Framtidens arbetsliv

Nu när arbetsplatserna öppnar upp igen talas det mycket om hur framtidens arbetsliv kommer att se ut. I den bästa av världar hur skulle du vilja ha det?

**A.** Jag skulle endast vilja arbeta från min ordinarie arbetsplats (13%)

**B.** Jag skulle endast vilja arbeta på distans (0%)

**C.** Jag vill kombinera arbete på distans med arbete från min ordinarie arbetsplats (87%)



Antal svarande: 55. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Månadens  
lätrimmade aforsism

OSKULDSFULLT

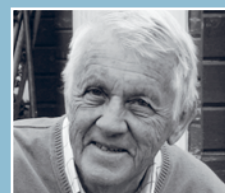
*I riksdagsbänk är lur okej,  
ty den som sover syndar ej.*

ANDEDRÅKTIGT

*Om "guld i mund" man inte får,  
var morgonstunden nog igår.*

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.  
Foto: privat





# Kostymnissarna förvandlas

Mitt bland gråa, kantiga hus i staden Sirapsviken finns en liten trädgård, lagom stor för en tant och en katt. Plötslig står där en förvirrad man på grusgången, iförd slips, grå kostym och med en portfölj i handen. Vad gör han där?

Det undrar Lovelia, trädgårdens ägare, som kikar på besökaren bakom en buske.

**Det var när** Anna Södergård en dag var hemma hos sin mamma som hon fick idén till den nytkomna bilderboken *Kostymnissarna*.

- Jag satt i mammas lummiga trädgård och tänkte på hur bra alla människor skulle må om de då och då fick känna gräs under fötterna, plocka vinbär och dricka hemlagad hallonsaft. Det var då jag kom på att jag skulle kunna skriva en bok om just det, om kostymnissar som råkar hamna i en trädgård och blir som förvandlade.

Att rita har alltid varit ett av Anna Södergårds stora intressen och hon har bland annat illustrerat hela 16 barnböcker. Men *Kostymnissarna* är den första bok där hon också skrivit texten.

- Förlaget har angett rekommenderad ålder till 3-6 år men själv menar jag att boken kan läsas av vem som helst, inte



Foto: JOHAN WINGBORG

minst av kostymnissar som jag själv.

Den som skriver en barnbok måste förstås anpassa språket till de unga läsarna. Men Anna Södergård påpekar att det samtidigt är viktigt att inte underskatta barnen.

- Det är ganska mycket text i boken och vissa ord är både långa och lite svåra. Men det gör ingenting om läsaren inte genast förstår allt och svåra ord går ju att få förklarade. För de allra minsta har jag lagt in roliga detaljer, som ett par fåglar som kämpar om en mask, en smygande igelkott och fjärilar som flyger runt katten. På så sätt finns spännande saker att upptäcka även för småtingar som inte helt och hållet hänger med i texten.

Boken är utgiven på förlaget Idus. Det

har nyligen inlett ett samarbete med en brittisk agent vilket innebär att *Kostymnissarna* planeras översättas till engelska.

- Det ska förstås bli jätteroligt. Men vad "kostymnissar" blir på engelska, det vet jag faktiskt inte.

När Anna Södergård inte illustrerar böcker arbetar hon som utbildningsadministratör på institutionen för språk och litteraturer.

**- Jag har jobbat** här sedan april och stortrivs. Att kombinera ett strukturerat skrivbordsjobb med att teckna på kvällar och helger passar mig alldeles utmärkt. Men allra helst hade jag nog jobbat halvtid och illustrerat på den andra halvan.

Men hur går det då för kostymnissarna egentligen? Jo, de trivs så bra med att gräva med tårna i jorden och gunga i hängmattan att de tappar lusten att gå tillbaka till jobbet. Lovelia börjar dock få nog av besöken, hon vill helst vara ifred.

- Till slut lyckas dock Lovelia styra upp situationen så att alla blir nöjda.

Eva Lundgren

## Fakta

**Bilderboken *Kostymnissarna*** är skriven och illustrerad av Anna Södergård, utbildningsadministratör på institutionen för språk och litteraturer. Rekommenderad ålder är 3-6 år och förlaget är Idus.



# Vill stoppa invasiva fiskar

Nina Romanus har en  
utställning om plast.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Just nu pågår en ovanlig utställning om plast i havet på Ekocentrum. En del av utställningen tar upp problem med det invasiva släktet flaskfisk som härjar utmed våra kuster.

– Det handlar om att visa upp situationen, undersöka vad som görs åt den samt inspirera besökarna att bidra till att stoppa invasionen, förklarar Nina Romanus.

**Utställningen**, som visas i Ekocentrums nya lokaler i Gamlestan, handlar om olika projekt kring insamling och hantering av plast i havet. Den del av visningen som handlar om flaskfisk är sammanställd av

Nina Romanus, IT-samordnare med ett starkt intresse för miljö och hållbarhet.

– Arterna av flaskfisk är många och varierade. Exempelvis pärlvispen (*Buttelius virvel virus*) snurrar sig fram medsols, vilket forskare lyckats visa med hjälp av noggranna analyser av skelett och muskelinfästningar. I de pärlrika utskotten på fenorna finns pigment av alla kulörer som skapar ett fladdrande skimmer; det gör det svårt att veta exakt var fisken är och utgör alltså ett slags kamouflage.

Julgransålen (*Gracia festivitas*) är en långsam fisk som endast äter en gång om året, företrädesvis på vintern. Födan består till 98 procent av en tunn nätlänkande polymer, vanlig vid jultid, som julgransålen sväljer i stora sjok utan att bryta ner den. Det innebär att fisken blir längre ju mer den äter.

En annan fascinerande art är näbbgäddan (*Buttelius polly toxica*) som är sällsynt eftersom den är transparent, berättar Nina Romanus.

– Fiskens fjäll och hud är motståndskraftiga mot nedbrytning men innehåller ingen som helst näring. Det gör att när ett djur äter näbbgäddan fylls dess mag- och tarmsystem så att ingen annan mat får plats. Det får den tragiska konsekvensen att djuret svälter ihjäl.

**En intressant egenhet** med flaskfiskar är att de ofta följer med hem när man handlar olika varor för att sedan ansamlas bland vanliga hushållssopor. Det är just den egenskapen som fått Nina Romanus intresserad av släktet.

– Samtliga flaskfiskar i utställningen har jag hittat på de mest ovanliga ställen



i mitt eget hem. Om man inte tänker sig för är det lätt hänt att råka få med sig en flaskfisk och föra den vidare ut i naturen där den alltså kan ställa till med mycket elände.

#### Vad kan man då som enskild individ göra för att stoppa flaskfiskarna?

- Det bästa vore förstås att vara mer noga när man handlar och, om möjligt, helt sluta köpa varor som riskerar vara flaskfiskkontaminerade. Det är dock ganska svårt eftersom flaskfiskar lurar lite varstans bland vanliga vardagsvaror och därför är svåra att undvika helt. Det jag önskar med min utställning är därför inte att visa på enkla lösningar utan snarare att starta en diskussion. Jag tror att vi kan minska denna invasiva arts utbredning ganska kraftigt. Men då måste vi bli medvetna om problematiken och förstå hur stor skada flaskfiskarna gör.



Det finns många arter plastplankton. Detta är en *Tangentus topic*.

Burkbuk (*Bottellius Abdominis*)

## Fakta

**Flaskfiskarna** är del av utställningen *Ett hav av plast ... en flaskpost till framtiden* på Ekocentrum. Utställningen visar bland annat olika västsvenska initiativ för att samla in marin plast samt innovationer för att skapa nya produkter av plasten. Också filmtrilogin *Plast i vårt hav – från skräp till resurs* visas här.

Ekocentrum finns i nya lokaler på Gamlestadsvägen 2-4, B21. Utställningen har öppet på tisdagar och torsdagar kl. 10:00-16:00 och kommer att pågå minst till och med mars 2022. Övriga dagar behövs en föransökan för att besöka utställningen. Kontakt: maria.elggren@ekocentrum.se, 031-705 07 40. Alla hittills kända flaskfiskarter finns presenterade på instagram: [www.plastiwitnes.se](http://www.plastiwitnes.se).



Pärllvisp (*Buttellius virvel virus*)

# 110 meter blommor och blad

En av Biomedicinska bibliotekets största specialsamlingar är Dahlsamlingen som omfattar cirka 110 hyllmeter. Nu är monografier och tidskrifter katalogiserade och sökbara i Libris.

– Samlingen är den enda i sitt slag i Sverige och innehåller främst material inom botanik, pomologi, trädgårdskonst, jordbruk och landskapsarkitektur. Vissa utländska verk finns bara här i hela landet, berättar Jenna Harju och Sofia Calmborg Täreby.

**Den imponerande** samlingen med böcker, tidskrifter och mycket annat, som Carl Dahl donerade till Göteborgs universitetsbibliotek, omfattar verk på sammanlagt 15 olika språk. Det berättar bibliotekarie Sofia Calmborg Täreby.

– Här finns exempelvis nästan alla klassiska verk som publicerats inom pomologi mellan 1538 och 1959. Bland annat har vi böcker av finlandssvenskan Alexandra Smirnoff, den enda framstå-

ende kvinnliga pomologen i Europa under 1800-talet, samt elev till Olof Eneroth, den svenska pomologins grundare.

*The Horticultural Repository*, handtryckt 1823, är ett praktverk av den brittiske apotekaren och biologen George Brookshaw med utsökta illustrationer av frukter i genomskärning samt blommor och blad. Här finns också *Svensk botanik*, tryckt 1802-1804. Det var Johan Wilhelm Palmstruch som startade projektet, med ambitionen att ge ut ett häfte om svenska växter varje månad, där tolv häften skulle samlas i ett band. Han gick bort 1811 men häftena fortsatte ges ut fram till 1843.

– **Också svenska** och utländska broschyrer samt kataloger över fröer och verktyg finns bland materialet, förklarar Sofia Calmborg Täreby. Somliga är fint illustrerade, andra är bara långa listor på vad som går att köpa.

Samlingen innehåller också en hel del korrespondens och annat arkivmaterial som ger en intressant bild av Carl Dahl själv, berättar konservator Jenna Harju.

– När vi gick igenom materialet fann vi, mellan boksidorna, även annat spännande, som skisser och tor-



Jenna Harju och Sofia Calmborg Täreby studerar materialet.



**Många böcker är också försedda med marginalanteckningar, ibland ganska bitska, som avslöjar vad Dahl tyckte om olika företeelser.**

JENNA HARJU

kade växter. Många böcker är också försedda med marginalanteckningar, ibland ganska bitska, som avslöjar vad Dahl tyckte om olika företeelser.

Den äldsta monografien i samlingen är Pietro de' Crescenzis *De agricultura* från 1538. Men Jenna Harjus favorit i samlingen finns i Humanistiska bibliotekets raritetskammare.

– **År 1613 fick** apotekaren och botanikern Basilius Besler i uppdrag av biskopen i Eichstätt att göra en sammanställning över samtliga växter i hans trädgård. Arbetet pågick i drygt 16 år, biskopen hann avlida under tiden, men när *Hortus Eystettensis* så småningom kom ut var den ett mästerverk som kom att sätta standarden för hur böcker i botanik bör illustreras.



Solros ur verket *Hortus Eystettensis*.

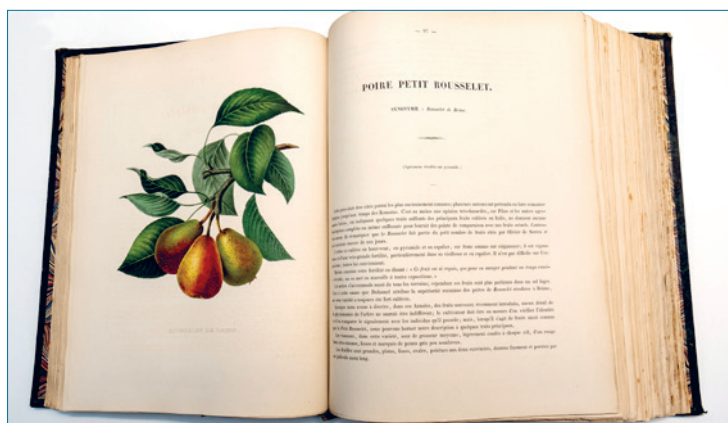
versionen, ett från 1613 och ett från 1713. Det är det senare som ingår i Dahlsamlingen. Boken finns i raritetskammaren på UB, är på 734 sidor, mäter hela 57 x 46 centimeter och innehåller 367 kopparstick av 1 084 olika arter. När någon vill studera boken måste vi vara två personer som försiktigt lyfter fram den så att ryggen inte bryts.

Nu är monografier och tidskrifter katalogiserade och går att söka fram i Libris, berättar Sofia Calmborg Täreby.

- Eftersom det är en specialsamling kan man dock inte låna hem materialet utan den som vill studera det måste komma hit till UB.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**



De utsökta illustrationerna är extremt detaljrika och visar både frukter, blommor, blad och rötter.

- Boken trycktes i två versioner, dels som ett handkolorerat praktverk, dels som ett svartvitt referensverk. UB har två exemplar av den svartvita

**Päron ur verket *Annales de pomologie belge et étrangère*, illustrerad av Alexandra Bivort.**

## Fakta

**Carl G. Dahl (1875–1959)** var föreståndare för trädgårdsskolan vid Alnarp 1910–1940 och utnämndes 1940 till professor av Kungl. Lantbruksakademien. Han testamenterade sin boksamling till Göteborgs universitetsbibliotek.

**Samlingen består av** cirka 110 hyllmeter monografier, tidskrifter, broschyrer, bok- och frökataloger, Actapublikationer, skolböcker, brevkorrespondens och bilder. De mest värdefulla och ett flertal av de äldre verken finns i raritetskammaren på Humanistiska biblioteket men

för övrigt är samlingen placerad i Biomedicinska biblioteket.

Dahlsamlingen är en unik specialsamling inom sitt område och den enda i sitt slag i Sverige. Ett stort antal monografier är äldre än 1830 och tryckta för hand.

1 671 monografier och 119 tidskrifter finns nu inlagda och är sökbara i Libris. Arbetet har pågått under drygt ett år av bibliotekarien Erika Widemalm. Verken går dock inte att låna hem utan måste studeras på plats.

# UTOPIAN STORIES

## *Ett medborgarprojekt med positiva framtidsvisioner*

Drömmer du om en ljusare framtid? Då kanske medborgarprojektet *Utopian stories* är något för dig. Projektet samlar in positiva framtidsvisioner och erfarenheter under pandemitiden, från skolor och gemene man, som sedan kommer att klimatberäknas.

– Greta Thunberg uppmanar allmänheten att lyssna på forskarna. Men i det här projektet ska forskarna lyssna på allmänheten för att undersöka framtida möjliga världar.

**Dystopier om kommande** miljökatastrofer, utomjordiska attacker eller ondsint artificiell intelligens är vi ganska vana vid. Men Camilla Brudin Borg, universitetslektor i litteraturvetenskap, menar att utopier, där man istället föreställer sig en bättre värld eller en ljus framtid, inte bara kan vara intressanta utan också kan ge konkret hjälp i skapandet av ett hållbarare samhälle.

– Under pandemin har vi ju alla fått ändra vårt beteende: Vi har exempelvis inte kunnat resa eller konsumera på samma sätt som tidigare. Även om vi måste göra betydligt mer än så för att rädda klimatet har omställningarna inneburit ett steg i rätt riktning. Det vi måste fundera över nu, när vi börjar återgå till ett mer normalt läge, är hur vi ska ta vara på de erfarenheter vi gjort.

Den första delen av projektet handlar därför om att undersöka vilka livsstilsförändringar som inte upplevts som särskilt negativa och som man därför kan tänka sig fortsätta med.



Camilla Brudin Borg samarbetar bland annat med klimatforskaren Alasdair Skelton för att samla in utopiska berättelser om framtiden.

Projektets andra del går ut på att samla in kreativa framtidsberättelser, förklarar Camilla Brudin Borg.

– **De kan handla om** vad som helst och behöver inte alls vara realistiska. Däremot ska de vara utopiska, alltså skildra en positiv utveckling som ger hopp inför framtiden. Varje deltagare i projektet uppmantras också att försöka engagera ytterligare fyra personer, så att vi får med folk i alla åldrar och från alla möjliga delar av samhället.

Insamlingen ska pågå under ett år.



**Just insikten att även litteraturvetenskap kan bidra till klimatforskningen är projektets styrka.**

CAMILLA BRUDIN BORG

Därefter ska de inkomna berättelserna analyseras med digital teknik. Camilla Brudin Borgs uppgift blir att ta fram de olika typer av framtidsvärldar som människor föreslår. Alasdair Skelton, föreståndare för Bolin Center för klimatforskning vid Stockholms universitet, kommer samtidigt att räkna fram vilken klimatpåverkan de olika förslagen har.

Den här samverkan mellan en litteraturvetare och en klimatforskare är något ganska speciellt, påpekar Camilla Brudin Borg.

- Just insikten att även litteraturvetenskap kan bidra till klimatforskningen är projektets styrka. När exempelvis IPCC gör beräkningar på framtidens klimat utgår de från hur världen ser ut idag. Men i litteraturen och berättandet behöver man inte låta sig begränsas. Vi kan hämta inspiration från science fiction, fantasy, folksagor och drömmar eller kanske från Thomas Mores *Utopia* från 1516.

**Projektet innebär** samverkan mellan Digital humaniora vid GU, Stockholms universitet, KTH samt Nobelprismuseet. Museet kommer framför allt att fokusera

på skolsamverkan och har tagit fram olika sorters material för de lärare som vill utöka sin medverkan med ett temaarbete om klimat och hållbarhet.

Forskningsresultaten ska så småningom utmynnas i utställningar, där besökaren kan uppleva hur klimatet påverkas av vårt sätt att leva.

**- Vi hoppas att** utställningarna blir interaktiva så att besökarna kan undersöka olika framtida möjliga världar, exempelvis via en app på mobilen.

Projektet har precis startat men nyheten har spridits snabbt, berättar Camilla Brudin Borg.

- Vi har redan fått in över hundra framtidsberättelser. Vi har dessutom fått engagerade hälsningar från lärare runtom i Sverige och även från Bolivia, Vietnam, USA och Tanzania. Eftersom vår samarbetspartner Nobelprismuseet har ett stort nätverk och en mängd aktiviteter som riktar sig till skolor, blir projektet uppmärksammat både i Sverige och i världen.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

## Fakta

**Utopian stories** är ett medborgarforskningsprojekt som dels samlar in data om livsstilsförändringar som människor gjort under pandemin, dels uppmanar skolor och allmänhet att bidra med utopiska framtidsberättelser. Projektet är ett samarbete mellan Göteborgs universitet, Bolin center för klimatforskning vid Stockholms universitet, Kungliga tekniska högskolan och Nobelprismuseet. Nobelprismuseet tillhandahåller undervisningsmaterial för skolor i form av färdiga föreläsningar om utopier och dystopier. Projektledare för forskningen är Camilla Brudin Borg, universitetslektor i litteraturvetenskap, GU, samt Alasdair Skelton, geolog och klimatforskare vid Bolin center för klimatforskning.

**För mer information:** <https://nobelprizemuseum.se/utopian-stories/>.

Vill du nå makthavare  
med din forskning?  
Stärka centrubildningens  
samverkan? Diskutera  
kriserna i pandemins  
fotspår?

Vi utvecklar tillsammans  
på [jonseredsherrgard@gu.se](mailto:jonseredsherrgard@gu.se)



## Senioruniversitetet i Göteborg söker cirkelledare

Är du intresserad?

Kontakta:

**Bo Lindberg**

[bolindberg7@gmail.com](mailto:bolindberg7@gmail.com)

**Marie Rådbo**

[marie@radbo.org](mailto:marie@radbo.org)

eller

**Roger Palmqvist**

[ro.palmero@gmail.com](mailto:ro.palmero@gmail.com)

**Senioruniversitetet i Göteborg**

[www.folkuniversitetet.se/sig](http://www.folkuniversitetet.se/sig)

# STARKA TILLSAMMANS!



Fackets uppdrag är viktigare än någonsin. Vi i Fackförbundet ST står upp för förhandlingsrätten, inte minst när det gäller våra medlemmars löner. Vi driver arbetsmiljö- och likabehandlingsfrågor och tar strid för rätten till inflytande. Vi förhandlar och bevakar dina villkor och hjälper dig med det mesta som rör din anställning.

Fackförbundet ST drivs av övertygelsen att vi är starkare tillsammans. Hos oss kan alla anställda bli medlemmar, oavsett arbetsplats, arbetsuppgifter, befattning eller utbildning.

Vi arrangerar olika medlemsaktiviteter och en del av dessa är öppna även för dig som inte är medlem. Vi ordnar särskilda träffar för bland andra arbetsmiljöombud och doktorander. På Zoomfika med facket

en gång i månaden svarar vi på alla typer av frågor gällande dina anställningsvillkor. Under höstterminen fortsätter vi våra Zoomfika med olika teman: Framtidens arbetsplats den 3 november och RALS den 8 december.

Datum, tider och mer information om våra aktiviteter hittar du på [st.org/goteborgsuniversitet](http://st.org/goteborgsuniversitet). Där kan du också hålla dig uppdaterad kring det mesta av det vi gör.

Vill du veta mer om alla fördelar med ett medlemskap i ST? Testa oss gratis i tre månader! Är du doktorand betalar du bara 80 kronor i månaden under hela din forskarutbildning. Gå till [st.org/medlemskap](http://st.org/medlemskap)!

## Vinn **bio**biljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. GU har en ny säkerhetschef. Var arbetade hon tidigare?
2. Med hur många procent har konferensbidrag och konferensposters minskat 2020?
3. Vad kallas det system där äldsta barnet ärver tronen?
4. Vad var det för årlig föreläsning som Timothy Earle höll i oktober?
5. Vilken längd, bredd och vilket displacement har det nya forskningsfartyget Skagerak?

Mejla ditt svar till [gu-journalen@gu.se](mailto:gu-journalen@gu.se). Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.



Förra numrets vinnare av biobiljetter är:  
**Elna Dawidson**, antagningshandläggare, Gemensamma förvaltningen  
**Caroline Fällgren**, studieadministratör, statsvetenskapliga institutionen  
**Ann Ljungblom**, utbildningsadministratör, institutionen för biomedicin

**GU Journalen gratulerar vinnarna!**

Förra numrets rätta svar:

1. Det är Jonas Landgren som ska ansvara för GU:s arbete med digitalisering.
2. Bibliotekarierna vill jämföra sina löner med adjunkter och ekonomer.
3. 800 personer sökte till GU:s sommarskola i hållbarhet.
4. Filmen om ett samhälle utan kvinnor heter Matrubbhoomi.
5. Svampar lever ofta i symbios med träd, vilket kallas mykorrhiza.

## NY PÅ JOBBET

**Eva-Marie Bloom Ström** är ny universitetslektor i lingvistik.

**Hanna Edblom** är vikarie-  
rande administratör vid  
Centrum för språk teori  
och sannolikhetsstudier.

**Anna Gideonsson** är ny  
teknisk samordnare på  
Högskolan för scen och  
musik.

**Thomas Hillman** är ny  
professor i tillämpad infor-  
mationsteknologi med  
inriktning mot utbildnings-  
vetenskap.

**Sharid Loáiciga** är ny  
biträdande föreståndare  
och forskare vid Centrum  
för språk teori och sanno-  
likhetsstudier, CLASP.

**Anna Lyngfelt**  
är ny professor i  
ämnesdidaktik  
med inriktning  
mot svenska. Hon forskar  
bland annat om skönlitte-  
raturens roll i skolan och  
om olika aspekter på läs-  
och skrivutveckling.

**Hektor Löfgren** och **Peter  
Olsson** är nya utbild-  
ningsadministratörer på  
institutionen för filosofi,  
lingvistik och vetenskaps-  
teori.

**Elin Nord**, bibli-  
otekarie vid UB,  
är en av leda-  
möterna i det  
nyinrättade Läsrådet.  
Rådet ska bidra till Kultur-  
rådets läsförmedlande ar-  
bete.

**Stefan Sjögren** är ny pro-  
fessor i företagsekonomi  
med inriktning industriell  
och finansiell ekonomi.

**Ylva Ulfsson Eriksen**  
är ny professor i sociologi.

## UTMÄRKELSER

**Tobias Ander-  
mann** tilldelas  
Naturveten-  
skapliga fakul-  
tets avhandlingspris 2021.  
Hans forskning om biologi-  
sk mångfald har på kort  
tid fått en stor inverkan på  
området evolutionsbiologi.

**Deliang Chen**,  
professor vid  
institutionen för  
geovetenskaper,  
får Naturvetenskapliga  
fakultetens synergiepris för  
sina insatser inom sam-  
verkan.

**Lars Lönnroth**, professor  
emeritus i litteraturveten-

skap, har blivit hedersdok-  
tor vid Islands universi-  
tet. Han får utmärkelsen  
för sin forskning om den  
medeltida isländska saga-  
litteraturen.

**Henrik Nilsson**,  
universitetslek-  
tor vid institu-  
tionen för biologi  
och miljövetenskaper, till-  
delas Naturvetenskapliga  
fakultetens forskningspris  
2021. Han får priset för sina  
banbrytande forsknings-  
studier av svampriket med  
molekylära metoder.

**Heather Reese**,  
universitets-  
lektor vid institu-  
tionen för geo-  
vetenskaper, får årets  
pedagogiska pris vid  
Naturvetenskapliga fakul-  
teten.

**Ola Sigurdson**,  
professor i tros-  
och livsåskåd-  
ningsvetenskap,  
har av Samfundet De Nio  
tilldelats det nyinstiftade  
Inge Jonssons pris på  
200 000 kronor. Inge  
Jonsson var en svensk  
litteraturvetare, som avled  
förra året.

**Karin Starzmann**, dokto-  
rand vid avdelningen för  
sambandsmedicin och folk-  
hälsa, har av Svenska  
Läkarellskapet tilldelats  
Lenmalms pris. Hon får  
priset för forskning inom  
försäkringsmedicin.

**Roger Säljö** och  
**Mikael Alexan-  
dersson** tilldelas  
Guldäpplets  
jubileumsutmärkelse för  
att under 20 års tid ha haft  
"stor betydelse och starkt  
genomsnitt i lärarkåren".  
De har forskat om digitali-  
seringens inverkan på ut-  
bildning.

## ANSLAG

Stiftelsen Marcus och  
Amalia Wallenbergs Min-  
nesfond har skänkt ett an-  
slag om 2 miljoner kronor  
till Stiftelsen Torgny Seger-  
stedts Minne för att gå  
till en "ärlig gästprofessur  
vid Göteborgs universitet i  
Torgny Segerstedts namn  
och anda".

Följande forskare är mot-  
tagare av medal från Inga-  
Britt och Arne Lundbergs  
Forskningsstiftelse: **Eva  
Forsell-Aronsson**, sjuk-  
husfysiker och professor i  
radiofysik, får 13 miljoner

kronor för studier av nya  
metoder för behandling  
av spridd cancersjukdom  
med radioaktiva tumör-  
sökande läkemedel.

**Anders Palmquist**, fors-  
kare inom biomaterial, får  
3 miljoner kronor för fors-  
kning om benförankrade  
amputationsproteser. **Michael  
Olausson**, profes-  
sor i klinisk transplanta-  
tionskirurgi, får 3 miljoner  
kronor för att studera hur  
man kan förbättra trans-  
plantationsresultat. **Margari-  
ta Trobos**, docent i  
mikrobiologi, får 1,7 miljo-  
ner kronor för att stude-  
ra infektioner i samband  
med ortopediska implan-  
tat. **Anders Björkman**,  
professor i handkirurgi, får  
500 000 kronor för *Korrektion  
av handledsdeformiteter  
med virtuell opera-  
tionsplanering*.

Riksbankens Jubileums-  
fond har tilldelat tre  
större projekt samman-  
lagt 120 miljoner kronor,  
varav två vid GU: **Johan  
Ling** får 46,7 miljoner kro-  
nor för *Maritima möten:  
en kontrapunkt till den do-  
minerande landbaserade  
berättelsen om europe-  
isk förhistoria*; **Nina Tah-  
masebi** får 33,5 miljoner  
kronor för *Change is key!  
The study of contemporary  
and historical socie-  
ties using methods for  
synchronic semantic va-  
riation and diachronic se-  
mantic change*.

**Henrik Ranby**, universi-  
tetslektor på institutionen  
för kulturvård, har fått ett  
anslag från Berit Wallen-  
bergs Stiftelse på 378 000  
kronor för projektet *Syd-  
svenskt korsvirke – histo-  
ria, transformation, kon-  
struktion och bevarande*.

– Många ser nog kors-  
virke som något skänst.  
Det finns en rigid uppfatt-  
ning att svenska städer  
antingen består av sten-  
hus eller trähus. Faktum är  
att landsbygdens korsvir-  
ke gick upp till Varberg och  
att korsvirkeskonstruktion  
finns i Kalmar, Visby  
och till och med i Stock-  
holm. Oslo var också en  
gång en korsvirkesstad. I  
Europa sträcker sig kors-  
virkebältet från England  
över Frankrike, Tyskland  
och Danmark till Baltikum.  
Både London och Paris var  
en gång korsvirkesstäder,  
berättar Henrik Ranby.

## BÖCKER

Om  
plikterna

Förutom  
tal och brev  
skrev den  
romerske  
politikern  
Marcus

Tullius Cicero även filoso-  
fiska dialoger, bland annat  
*Om plikterna*. Där försöker  
han belysa  
moraliska grundprinciper  
och dilemman, bland an-  
nat när det gäller de fyra  
dygderna: vishet, rättvisa,  
tapperhet och måttfullhet.  
Boken är försedd med en  
inledning om Cicero och  
hans tid av översättaren  
Magnus Wistrand, profes-  
sor emeritus i latin, och en  
efterskrift om dialogens  
filosofiska och kulturella  
inflytande på eftervärlden  
av Bo Lindberg, profes-  
sor emeritus i idé- och lär-  
domshistoria.

## TILL MINNE

Lisbeth  
Larsson

professor i genusve-  
tenskap, har ny-  
ligen gått bort i sviterna av  
cancer. Hon kom till Göte-  
borgs universitet år 2000,  
som innehavare av en pro-  
fessur i litteraturveten-  
skap med inriktning mot  
genus, den första i sitt  
slag i landet. Lisbeth Lar-  
sson kom att bli en av Sve-  
riges mest kända forskare  
inom genus- och littera-  
turvetenskap.



## Rolf Wolff

var rektor för  
Handelshögsko-  
lan åren 2000-  
2010, har gått bort efter en  
kort tids sjukdom. I no-  
vember 1989 startade han,  
med hjälp av professor  
Sten Jönsson, Gothen-  
burg Research Institute  
(GRI), forskningsinstitutet  
som skulle knyta den eko-  
nomiska forskningen nä-  
mare näringslivet. Under  
Rolf Wolfs period som rek-  
tor för Handelshögskolan  
expanderade verksam-  
heten i antal professorer  
och studenter. Han inrät-  
tade ett postdoktorspro-  
gram för nyblivna doktorer,  
ett fakultetsövergripande  
ledarskapsprogram och  
ett internationellt gästpro-  
fessorsprogram.



## Ett drömjobb

I oktober flyttade  
Louise Newman med sin  
familj från Tasmanien till  
Sverige för att bli ny före-  
ständig för R/V Skagerak.  
– Skagerak är ett fantas-  
tiskt forskningsfartyg. Mitt  
mål är att hon ska användas  
med full kapacitet av  
forskare och lärare, både  
nationellt och internatio-  
nellt, säger Louise New-  
man, doktor i antarktisk  
marin- och sötvattens-  
paleoekologi.

## Varför sökte du jobbet?

– Jag har alltid älskat att  
arbeta med forskare och  
lärare. Jag vill kunna stötta  
deras arbete och se till att  
den kunskap som produc-  
eras tillämpas och får sam-  
hällelig betydelse. Tjänsten  
som stationsföreståndare  
för Skagerak har en perfekt  
blandning av logistik, pla-  
nering och infrastruktur-  
hantering, och direktkon-  
takt och stöd från forskare.

Vilka är dina förhopp-  
ningar för R/V Skagerak?

– Mitt mål är att se till att  
hon används med full kapa-  
citet av forskare och lärare,  
både nationellt och inter-  
nationellt. Som ett led i  
detta vill jag skapa tydli-  
ga och effektiva rutiner för  
bokning och schemalägg-  
ning; säkerställa att Ska-  
gerak är försedd med  
toppmodern, välskött ut-  
rustning; samt att fors-  
kningen som utförs på Ska-  
gerak får internationell  
genomslagskraft.

Varför ville du flytta till  
andra sidan jordklotet?

– Jobbet är precis det jag  
har letat efter. Det är en  
dröm att vara föreståndare  
för ett så fantastiskt fartyg  
som Skagerak – jag tycker  
att det ska bli spännande  
att få henne att gå för full  
maskin.

## Annika Wall

# B Posttidning

AVSÄNDARE:  
GU JOURNALEN  
GÖTEBORGS UNIVERSITET  
BOX 100  
405 30 GÖTEBORG



## Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

### Var? Vem? När?

- Nya Varvet.
- H.M Konung Carl XVI Gustaf inviger forskningsfartyget R/V Skagerak i sällskap av rektor Eva Wiberg och dekan Göran Hilmersson.
- 15 oktober 2021.

### Kort beskrivning

– Målet för detta flytande laboratorium är att göra vårt land världsledande när det gäller forskning, undervisning och samverkan om havet. Det är ett gott mål och jag önskar alla forskare framgång och lycka till. Det förklarade kung Carl XVI Gustaf i sitt tal när R/V Skagerak invigdes. Dopet skedde med hjälp av en flaska, tillverkad av is, som kungen svingade mot skrovet. R/V Skagerak är 49 meter långt, 11

meter brett och har ett deplacement på 1 000 ton. Det har en besättning på 5 personer och rymmer 16 forskare och studerande. Hemmahamn är Nya Varvet. Fartyget erbjuder nya forskningsmöjligheter över hela den globala oceanen, även områden med begränsat istäcke, och förväntas bidra till ökad förståelse för de globala processerna i jordens klimat och havets miljö.